Anul XIX. Maiu—Iunie 1929 Nr. 5—6.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an **200 Lei.** Pe o jumătate de an **100 Lei.**
Un număr **15 Lei.**

Pasiunea criticistă.

Psihoza postbelică a societăţii se caracterizează prin frenezia unei nemulţumiri generale: Nemulţumiri în domeniul vieţii economice, nemulţumiri în domeniul vieţii politice, nemulţumiri în domeniul vieţii culturale, nemulţumiri în domeniul vieţii religioase. Psihoza aceasta este fructul copt al ruinei materiale şi morale pe care a lăsat-o răsboiul drept moştenire supravieţuitorilor săi. La rândul ei, nemulţumirea a zămislit dorul de îndreptare, setea după o viaţă mai tihnită, mai uşoară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aici sbuciumările îndreptăţite, silinţele frumoase, eforturile eroice, pe urma cărora au venit în chip necesar realizările incontestabile. Viaţa economică şi-a sporit confortul, viaţa politică s'a democratizat [până la cel mai idiot cult al incompetenţei], viaţa culturală s'a intensificat, iar viaţa religioasă e pe drumul însănătoşării.

Numai cât, evident, nu se poate rezidi într'o singură zi ceeace s'a surpat în ani de zile. Nu se pot lecuì, prin formule vrăjitoreşti, boale grele, cari reclamă tratament special şi îndelungat.

Omul însă — rob al nevrozei postbelice — nu are răbdare, nu vrea, ori nu poate să aştepte. Şi atunci îşi varsă nemulţumirea acumulată, în critica cea mai acerbă.

Intr'adevăr, astăzi toată lumea critică.

Unii critică din dorul de a îndrepta lucrurile. Sunt optimiştii simpatici, în stare să aleagă binele din rău şi răul din bine. Sunt înţelepţii cari au intuiţia realităţii insuficiente şi viziunea clară a drumurilor cari duc la un viitor mai bun. Sunt medicii obicinuiţi a face pe'ndelete diagnoza bolnavului şi a recomanda reţetele de lipsă pentru însănătoşare. Ei sunt senini şi inspiră încredere bolnavului. Critica lor e obiectivă, calculată, decentă.

Alţii critică din pasiune. Sunt nemulţumiţii din născare, pesimiştii incorigibili. Ei văd totul în negru, fiindcă sufletul lor e întunecat. In sufletul lor lumea are aspectul unei ruini învăluite într'un nepătruns nor de praf, care nu îngădue nici o perspectivă. Ei sunt zăpăciţi, desorientaţi, desnădăjduiţi, lamentabili. Nu te poţi supăra pe ei. Cel mult îi poţi deplânge.

A treia categorie o formează criticii din interes. Ceata lor e mare. Ei sunt apaşii vieţii sociale. N'au nici o credinţă şi nici un ideal, decât doar acela al egoismului lor sălbatic. Conştiinţa lor e o tablă pe care buretele interesului o şterge în fiecare clipă. Măieştri ai făţărniciei neagă astăzi ceeace au afirmat eri şi vor nega mâine ceeace afirmă astăzi.

BCU Cluj Central University Library Cluj

Alcătuiţi sufleteşte din lutul instabilităţii perpetue, îşi afişează inexistenta lor tărie morală, consecvenţa lor de fier. Fără scrupule de conştiinţă, fără o atitudine morală — ei dăscălesc, moralizează cu competenţa celui mai imaculat catonism.

Ei critică. Şi au pretenţii de a fi luaţi în serios. Când le aduci aminte de propria lor datorie de a-şi întocmi viaţa după reţetele pe cari le îmbie cu atâta dărnicie lumii — ei se supără şi înjură, spunând că-i calomniezi.

Acest soiu abominabil de critici nu lipsesc nici în Biserică. Nici instituţia sacră n'a fost cruţată de „binefacerile" lor.

Mai mult decât oricare aşezământ Biserica a fost şi este criticată cu o pasiune, care, cheltuită în scopuri constructive, ar face minuni.

Se găseşte vr'un preot care să nu-şi facă datoria integral — aşa cum o doreşte toată lumea, mai mult chiar decât acerbii dăscălitori improvizaţi — s'a isprăvit! Concluzia fatală se trage imediat: „clerul e leneş". Se'ntâmplă ca preoţimea să facă vr'un gest solidar reclamându-şi drepturile cele mai fireşti la o viaţă mai omenească sub raportul condiţiilor materiale — şi-a găsit beleaua cu implacabilii critici, cari îi vor arunca acuza promptă: „clerul s'a funcţionarizat!" Il pun păcatele pe-un preot să îşi câştige — constrâns de vitregia împrejurărilor — cele de lipsă şi pe altă cale [fireşte, cinstită!] decât cu patrafirul şi molitvelnicul, osânda că s'a făcut negustor nu va întârzia. Ori să-l păzească Dumnezeu, să nu aibă şi el, ca cetăţean, o credinţă politică, chiar dacă ar fi străbătută de idealismul cel mai creştinesc,... că nu va mai putea ieşi în lume, de gura neîmpăcatei censuri mai mult sau mai puţin tarifate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In această privinţă presa nu e mult mai bună decât cetitorii ei. In mare parte ea e prizoniera aceleiaşi frenezii a criticismului negativ, bârfitor. Ori cine se va încumeta să răsfoiască colecţia unor ziare din anul trecut de pildă, va rămânea surprins aflând că cronica lor bisericească o alcătuesc aproape exclusiv micile păcate ale unor preoţi, pe cari orice om iubitor de Biserică le condamnă, dar din cari nu e de loc cu dreptate să tragi prin generalizare concluzii în paguba întregei instituţii sacre. Totuşi lucrul aşa se întâmplă. Căci entuziaştii idololatrii ai negaţiei nu ţin de cuviinţă să taie la răboj, decât prin excepţie, fapta bună, hărnicia, devotamentul jertfelnic al vr'unui slujitor al altarului. Şi, de astădată, fără generalizarea tipiconală! Ca şi când întreaga noastră viaţă bisericească ar fi un pustiu imens.

Procedeul e nedrept şi profund păgubitor.

Nedrept fiindcă-i tendenţios, şi păgubitor fiindcă descurajează pe atâţia preoţi şi mireni, cari totuşi se ostenesc să-şi pună în slujba Bisericii şi — im-

plicit — a neamului tot ce au mai bun şi mai nobil în sufletul lor.

Reclama e o specialitate a comerţului. Ea nu intră în mijloacele de luptă ale Bisericii. Nu s'a folosit de ea nici Mântuitorul. N'o adoră nici preoţimea. O singură reclamă este în duhul Evangheliei: reclama faptei. Dar s'au gândit vr'odată zeloşii anteprenori ai criticei unilaterale, ai negaţiei delirante, ce tonic ar alcătui două vorbe de îndemn scrise despre un preot modest care a izbutit prin ostenele îndelungate să zidească ceva în cadrul activităţii sale? Sau cât s'ar sporì prestigiul Bisericii prin aceea că s'ar trâmbiţa prin presă realizările ei din trecut şi prezent? Datu-şi-au vr'odată seama profesioniştii revoltei, ce minunată operă de zidire sufletească ar putea duce la îndeplinire cu energia pe care o risipesc aşa de uşuratic făcând numai cronică neagră?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De bună seamă slujitorii Bisericii sunt cei dintâi cari îşi recunosc insuficienţele lor. Dar, mă rog, pe care tărâm de viaţă omenească s'a ajuns la o stare care să justifice o hipertrofie de clasă?

Să fim drepţi şi să judecăm lucrurile cu mai multă obiectivitate. Şi atunci vom recunoaşte, că slujitorii altarului nu sunt vrednici de critica acerbă, cu care sunt asaltaţi din partea falşilor profeţi, cari bârfind în dreapta şi în stânga îşi închipuesc că aduc cea mai curată slujbă lui Dumnezeu.

Creştinismul nu e legea fataliştilor cari se lasă'n voia sorţii, nefăcând nici un efort pentru îndrumarea acesteia. El nu e religia oamenilor vecinic mulţumiţi cu ceeace sunt, ori hipertrofiaţi chiar de realizările lor efemere. Creştinul „sărac cu duhul", conştient deci de insuficienţa sa spirituală, e dator să lupte pentru propria sa desăvârşire — şi pentru a altora. El are dreptul să critice şi pe alţii, dar numai dupăce s'a criticat în deajuns pe sine. Altfel, involuntar se aşează în ipostasul fariseilor din scena cu femeia păcătoasă din Evanghelia Sf. Ioan [cap. 8].

Critica măsurată, obiectivă, dreaptă, pornită din dragoste, luminează, îndreptează, zideşte

Critica din zilele noastre însă de multeori este de aşa natură, încât te face să crezi că pentru moment o singură critică mai este constructivă, deci îmbucurătoare: critica criticei. Prof. **Nicolae Colan.**

Criza omiletică de azi, cauzele și remediile ei.

Nu e nevoie să observe cineva prea mult vieaţa religioasă şi bisericească a vremii noastre, ca să ajungă la concluzia că ea trece între alte crize şi printr'o acută *criză omiletică*. Care este pricina? Talentele nu lipsesc; studiile omiletice progresează. A scăzut însă imens sensibilitatea religioasă a credincioşilor. Amvonul nu mai ademeneşte azi publicul. Majoritatea oamenilor, în deosebi a orăşenilor, sunt atraşi de cinematograf şi operetă, care par a face o concurenţă serioasă şi poate nu tocmai loială amvonului.

Reclama sugestivă, obsedantă, organizată savant, de care se folosesc azi literatura şi teatrul, trezesc curiozitatea şi cuceresc vertiginos simpatia şi interesul unui public mobil, capricios şi superficial. Biserica nu se poate folosi de asemenea mijloace. Chiar când ea uzează de publicitatea presei şi afişajului, ea trebue să o facă discret, cu prudenţă şi cu multă moderaţie.

Azi, pare a nu mai fi suficientă chemarea îndatinată a clopotelor. Lumea nu le mai aude. Zgomotul vieţii e asurzitor. El toceşte nu numai sensibilitatea naturală a omului dar chiar şi pe cea supranaturală. Vieaţa contemplativă este în primejdie.

Receptivitatea spirituală a omului modern devine din zi în zi mai vagă, mai obtuză.

Amvonul nu mai are ascultători, iconostasele nu mai au închinători şi ospitalitatea euharistică a

sfintelor altare este desconsiderată şi ocolită de cei mai mulţi. Fireşte la această dezafecţiune religioasă a societăţii contemporane a contribuit în mare măsură şi lipsa de e n t u s i a s m misionar şi de sinceritate evanghelică a slujitorilor sfinţiţi ai Bisericii. Cei mai mulţi dintre ei au părăsit de mult minunata mreajă de prins suflete omeneşti a „cuvântului", a „predicii" fără ca ei să fi intensificat măcar acea predică afirmativă şi atât de convingătoare a unei vieţi personale trăite în desăvârşită conformitate cu sf. Evanghelie.

Predica exemplului a fost tot atât de absentă ca şi cea a cuvântului. Şi atunci era firesc ca obştea să se *descreştineze,* să devie *semicreştină* sau *psedocreştină..*

Minunea din ziua Rusaliilor, nu se reeditează azi nici cu apostolii nici cu mulţimile, căci cei dintâi nu mai grăiesc în limbile neamurilor, iar mulţimile nu le mai simt puterea, nu le mai înţeleg graiul şi nu se mai convertesc.

Taumaturgii sunt din ce în ce mai puţini. Martirii au dispărut aproape cu totul. Apostolii există, pare printr'un fel de compromis făcut cu laicismul indiferent, neutral sau agresiv.

Ei par toleraţi de acesta fie din compătimire, fie dintr'o concesiune făcută vulgului cu mentalitate... „ritualistă" şi... „superstiţioasă".

Predica aceea care umple sufletul omenesc de minune şi acea minune de viaţă creştină care predică, prin ea însăşi e o excepţie rarisimă.

In biserica sufletului păstorilor noştri, care ar trebui să fie „Biserică a Sf. Duh" nu mai slujeşte de mult Sf. Duh. O sumedenie de idoli au luat locul idealurilor. Dumnezeu a fost expropriat cu concursul omului de Mamona şi de invazia tuturor vulgarităţilor pe care eł le aduce cu sine.

Preotul vorbeşte dar nu trăeşte, sfinţeşte dar nu se sfinţeşte...

De aceea predica lui nu mai are puterea de a

trezi, de a renaşte, de a zidi, de a înălţa şi de a mântui suflete.

Predica nu este numai *graiu* ci şi *faptă*. Preotul deci nu trebue să fie numai un orator creştin, ci şi un om de realizări creştine în vieaţa lui personală şi în cea socială.

Studiul exegetic poate fi cât de adânc, inspiraţia literară cât de superioară, talentul retoric şi dramatic oricât de perfect — fără exemplaritatea unei vieţi sincer creştine — predicatorul vorbeşte în văzduh. El nu va fi niciodată nici *profet*, nici *misionar*. El nu va putea nărui nici când cetăţile păcatului şi nici nu va putea zidi vreodată în lume cetăţile Duhului Sfânt. Intre cuvântul lui şi fapta lui, nesinceritatea a căscat o prăpastie înfiorătoare.

Propoveduitorul Evangheliei, trebue să fie prin urmare şi un om de fapte nu numai de cuvânt. Sufletul predicatorului este sufletul predicii.

Fără desăvârşita sinceritate a acestui suflet predica nu are absolut nici o rezonanţă în conştiinţa credincioşilor.

Predicatorul trebue, deci, să predice ceeace crede şi să creadă ceeace predică.

* * *

Risipit în atâtea activităţi periferice, şi de foarte multeori contradictorii, păstorul modern nu mai are răgaz pentru adâncirea cuvântului dumnezeesc şi pentru adâncirea spirituală a propriei sale vieţi.

Apostolii şi profeţii nu se nasc în restaurante, ci în singurătatea acelor „cămări împodobite" ale Mântuitorului — pe care le cântă svetilna prosomică a sf. Patimi.

Sterilitatea predicii este întotdeauna urmarea lipsei de meditaţie şi concentrare a predicatorului.

Fără asceză nu există predică vie.

Din nenorocire, vieaţa şi mentalitatea păstorului de azi, se secularizează din ce în ce mai profund — până la desfigurare, până la parodie.

Intelectualitatea preotului nu este suficientă. Fără evlavie, ea nu are nici o valoare. Ştiinţa fără credinţă nu mântueşte. Amvonul trăeşte mai mult prin altar, decât prin catedră. Evlavia fără ştiinţă converteşte, dar ştiinţa fără evlavie nu.

Amvonul nu permite nici un fel de diletantism — nici chiar „pe cel spiritual".

El are nevoie de suflete *transfigurate*, nu de *academism teologic* sau *social*.

El nu are nevoie de *profesionişti* ci de *«teofori»* şi *«taumaturgi»*.

El trebuie să se împodobească azi cu personalităţi care nu vor să-şi arete dela înălţimea lui talentul şi competenţa lor exegetică şi omiletică, ci ceeace a operat în fiinţa lor mai adânc, mai fecund şi mai sfinţitor Cuvântul lui Dumnezeu, cu alte cuvinte nu ce scot ei, prin tâlcuire, din sf. Scriptură, ci ceeace ea face din ei, prin vieaţă.

* * *

Vieaţa preotului este sufletul predicii. De aceea, nu ştiinţa omiletică fie sub aspectul ei teoretic, fie sub cel practic pare a trece printr'o criză, ci însăşi vieaţa omiletului.

Problema teocentrismului sau antropocentrismului în predică şi care preocupă azi în mare măsură pe teologii practici, nu este, desigur, lipsită de interes — dar, problema vieţii şi sincerităţii creştine a predicatorului, ni se pare de o importanţă covârşitoare.

S'a spus de atâteaori că *vieaţa preotului este Evanghelia poporului*. Intr'adevăr credincioşii nu urmează decât pe păstorul care urmează în vieaţa lui pe Dumnezeu.

Pe ceilalţi sau nu-i ascultă de loc, sau îi ascultă în silă şi mai mult pentru a-şi spori documentele împotriva lor.

* * *

Impotriva descompunerii vieţii sufleteşti şi a intelectualismului şi verbalismului modern, în care aceasta se ascunde, preotul nu va putea lupta cu succes decât printr'o vieaţă personală desăvârşit pătrunsă de sfinţenie şi printr'o organizare superioară a mijloacelor sale de propagandă atât în lăuntrul Bisericii cât şi în afară.

El trebuie să-şi verifice mrejile.

Cu mreji învechite şi putrede, zadarnic mai trudeşte pe ţărmul vieţii; nimic nu pică în ele; nădejdi fără bucurie; vreme pierdută de surda.

Apologetica noastră misionară în special trebuie revizuită şi îmbogăţită.

Lirismul retoric nu mai impresionează.

Conştiinţa omului de azi, vrea să vadă în propoveduitorii sf. Evanghelii „îngeri în trup", întrupări ale desăvârşirii spirituale, „Hristoşi".

Pe Tabor, apostolii pe care-i luase cu sine Mântuitorul, nu se rugaseră, de aceea adormiră. Fără rugăciune sufletul adoarme. Ei nu erau în stare să-şi lămurească rostul minunii transfigurării. Incepuseră să aiureze. Dar pe Tabor nu te simţi bine, decât atunci când te rogi — nu când dormi.

Propoveduitorul adevărurilor vecinice trebuie să fie prin urmare un om închinat rugăciunii şi meditaţiei. — El trebuie să urce zilnic pe culmea Taborului pentru a-şi *transfigura*, prin contemplaţie, sufletul său şi pentru a coborî apoi plin de lumină între semenii săi *desfiguraţi* de păcat.

Fără vieaţă mistică, păstorul de azi nu va putea înfăţişa credincioşilor săi, în predică, realitatea integrală a adevărului dumnezeesc.

Percepţiei intelectuale a credincioşilor îi trebuie adăugată şi cultivată percepţia mistică. Şi aceasta nu o pot face decât acei păstori, cari ei înşişi îşi însuşesc adevărul şi prin percepţia mistică, nu numai prin cea intelectuală — adecă aceia la care lumina devine vieaţă şi vieaţa devine însaşi lumină.

Amvoanele Bisericilor noastre au nevoie de sfinţi. Să ne rugăm ca ele să şi-i afle cât mai neîntârziat — deşi după convertirea păgânilor, spune cineva, cea mai grea convertire, pare, a fi, uneori aceia a însişi slujitorilor Evangheliei.

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

[Urmare].

VII. „Spiritul autorului în această istorie:

1. Sârguinţă amară... a se vedea în special p. 208, al. 3, p 182.

2. Un fel de plăcere de a da la iveală, fără nici un respect, greşelile superiorilor bisericeşti... v. *Privire generală* p. 13, al. 1, pp. 22, 28.

3. Nedreptate în ce priveşte apărătorii Bisericii, v. *Priv. gen.* p. 31.

4. Părtinire în favoarea ereticilor, v. *Priv. gen.,* p. 33 şi pp. 16—30, 323 etc.

5. Incredere prea mare în scriitorii protestanţi. A se vedea cărtile II-a şi III-a. *passim*».

Să vedem dovezile pe cari se sprijinesc aceste aserţiuni.

Prima *obiecţiune:* Sârguinţă amară. Pasagiul indicat este cel citat mai sus, unde se vorbeşte despre decadenţa călugărilor şi de neorânduiala cu rugăciunea vocală. Cum găseşte *amărăciune* şi *zel* în cuvinte aşa de simple şi de moderate?

Ce-ar zice atunci dl raportor despre pasagiile pe cari i le-aş putea cita din sf. Ieronim, din sfântul Sulpice-Sevère, sfântul Gildas, sfântul Pierre-Damien, sfântul Bernard, Pierre le Vénérable, sfântul Vincent-Ferrier şi din atâtea alte sfinte personagii, asupra viciilor, desfrâurilor ruşinoase, avariţiei, mândriei ce erau zestrea instituţiilor monastice degenerate? Cele câteva cuvinte ale mele sunt prea şterse pe lângă tablourile descrise de sfinţi cu culori atât de vii-

Aş putea să le citez; dar nu le cunosc toţi oamenii instruiţi? n'au citit ei nenumăratele canoane ale conciliilor, unde călugării răi sunt înfieraţi cu atâta energie?

Comparând acuzaţia dlui raportor cu pasagiul ce l-a citat întru sprijinul său, orice om cu raţiune va trage această concluzie: că aş fi putut să spun cu mult mai multe şi să nu mă aştept la imputarea ce mi se adresează.

A doua *obiecţiune:* un fel de plăcere de a da la iveală, fără nici un respect, greşelile superiorilor bisericeşti.

Prima dovadă: *Privire generală,* p. XIII, al. I. Zic în acest loc că după concordat episcopiile au fost date la preoţi dela curte cari nu-şi datorau demnitatea dată decât favoarei; apoi adaug aceste cuvinte, cari au motivat, fără îndoială imputarea:

„Curtea romană nu se gândea decât să aibă cel mai mare profit cu putinţă din vacanţe şi din dreptul de a numi, dublând impozitul pe venit şi rezervându-şi un anumit număr de dări; taxele de cancelarie se sporeau din zi în zi, şi nu se putea obţinea o favoare, fie chiar spirituală, decât cu bani ghiaţă".

Voiu remarca apoi că eu nu vorbesc de Sf. Scaun, nici de papa, ci de curtea romană, compusă din funcţionari cărora papii cei mai virtuoşi le-au cunoscut şi mărturisit viciile şi pe cari au căutat să-i aducă pe calea cea bună.

Apoi voiu adăuga: D-nul raportor uită fără îndoială faptul că cele mai sfinte personagii au imputat *curţii dela Roma* dragostea ei de aur şi celelalte păcate ale sale într'un fel cu mult mai energic decât mine. Ii voiu cita numai pe sf. Toma de Cantorbéry şi pe sf. Bernard, cari au trăit într'un timp când curtea dela Roma era mai puţin vicioasă ca în sec. al XVI lea. Dacă vrea să cunoască starea acestei curţi în sec. XVI, poate să citească proiectul de reformă făcut de mai mulţi cardinali, după ordinele lui Paul III, şi va pricepe că cele câteva rânduri ale mele nu sunt decât un slab extras din ceeace aş fi putut să citez cu mult mai puţină cruţare şi prevedere, fără a fi vrednic de mustrare.

Să revenim la sf. Toma de Cantorbéry şi la sf. Bernard. Primul se exprimă astfel (cartea V, scris. 20):

„Eu nu ştiu prin ce nenorocită fatalitate vedem zilnic

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pe Baraba pus în libertate de curtea romană şi pe Isus Hristos condamnat de ea la moarte".

Iată acum un pasaj luat la întâmplare din sf. Bernard [cartea despre: Datoria episcopilor, cap. VIII, Nr. 9]:

„Geniul şi caracterul curţii romane este de a se îngriji cât se poate de puţin de urmările unei afaceri; *ea nu se gândeşte decât la avantagele ce-i revin;* ea iubeşte darurile; *Romanii sunt posedaţi de dragostea pentru interes;* vorbesc pe şleau, fiindcă această disordine e publică. Să dea Dumnezeu ca aceasta să fie mai puţin! Să dea Dumnezeu, ca ascunzându-o, să nu ajungă la cunoştinţa oamenilor! Şi dacă noi vorbim, să dea Dumnezeu, să nu fim crezuţi! Am vrea să acoperim goliciunea acestor Noe a vremurilor noastre; însă dupăce au devenit subiectul de vorbă al întregii umi, vom fi dar singurii cari vom tăcea? Inzadar mă silesc să ascund o rană de moarte şi adâncă; sângele care ţâşneşte din toate părţile trădează prevederile mele, şi pătează tot ceeace pun pe ea: grija mea e nefolositoare; nu-mi rămâne decât ruşinea de a fi vrut să acopăr ceeace trecea peste puterile mele să apăr în realitate".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aş putea să umplu mai multe volume cu pasagii de acest fel scoase din scriitorii bisericeşti cei mai renumiţi şi chiar din scrierile papilor.

Dl raportor a fost prea imprudent când a relevat fraza noastră, aşa de liniştită şi aşa de moderată în comparaţie cu ceeace au spus sfinţii asupra aceluiaş subiect. El ar fi trebuit să ştie că censurându-mă, censura în acelaş timp toate personagiile evlavioase cari au gemut de relele din Biserică şi de păcatele curţii dela Roma.

A doua dovadă în sprijinul celeì de a doua obiecţiuni a dlui raportor: *Privire generală,* pag. XXII.

Acolo numesc pe Borgia sau Alexandru VI *infam;* şi afirm că mai mulţi papi vândură indulgenţe arendate călugărilor cerşetori. *Patru rânduri asupra acestui subiect!*

Nu voiu aduce injurii cititorilor mei, socotindu-i atât de puţin instruiţi, încât să nu cunoască tot ceeace a fost desgustător şi neruşinat în viaţa particulară a lui Borgia şi în această negustorie de indulgenţe, care a fost scânteia uriaşului incendiu numit *Reforma.* In loc de a-mi imputa, ca dl raportor, câteva rânduri scrise fără pasiune, ei vor

ţinea seamă de rezerva mea. Pentrucă aş fi putut să spun asupra acestui subiect lucruri îngrozitoare ce nu ar fi putut fi desminţite. N'am intrat de loc în amănunte din respect pentru Biserică; n'am amintit decât puţine cuvinte pentru a-mi îndeplini datoria de istoric, şi dl raportor pe aceste câteva cuvinte îşi bazează obiecţiunea a doua de a fi relevat *fără respect greşelile superiorilor bisericeşti!*

A treia dovadă în sprijinul celei de a doua obiecţiuni: *Privire generală* pag. XXVIII.

In această pagină, spuneam că în Biserică în sec. XIV domneau regulele celei mai curate discipline, dar că, după două secole, clerul mirean şi ordinele călugăreşti decăzuseră sub raportul moravurilor şi al ştiinţei, astfel că în veacul al XVI-lea, răul ajunsese la culme.

Vorbind astfel, nu fac decât să rezum ceeace s'a spus în concilii şi de scriitorii acestei epoci; de credinciosul cardinal Iulian în special; de Părinţii conciliului din Trident în cuvântările lor; de papi în bulele privitoare la acest conciliu; de toţi cari au scris doar câteva pagini asupra afacerilor Bisericii în această epocă. Singura deosebire care există între ei şi mine, este că ei vorbesc despre acest lucru cu mult mai pe larg decât mine şi cu mai multă energie.

Dacă am meritat să fiu censurat, pentru pasagiul indicat de dl raportor al conciliului dela Rochelle, atunci toţi papii şi toţi cei citaţi au meritat mai mult decât mine. Se poate cineva mângăia de a fi condamnat într'o astfel de tovărăşie de raportorul unui conciliu provincial.

A treia obiecţiune: Atitudine nedreaptă faţă de apărătorii Bisericii.

Unica dovadă: *Privire generală*, pag. XXXI.

În acest loc vorbesc de Jesuiţi şi le imput morala lor greşită. Papii au condamnat-o, ca şi clerul Franţei, în adunarea generală dela 1700 şi printr'o mulţime de ordonanţe.

N'ar fi trebuit să respect astfel de acte, după dl raportor al conciliului Rochelle, şi ar fi trebuit să iau apărarea cazuiştilor.

Trebuia se apăr pe cazuişti, sub ameninţarea de a fi acuzat de nedreptate faţă de apărătorii Bisericii!!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cititorii vor aprecia cum se cuvine dovada adusă de dl raportor în sprijinul obiecţiunii sale.

Obiecţiunea a patra: Părtinirea ereticilor.

Prima dovadă: *Privire generală*, pag. XXXIII.

Spuneam la locul arătat că sihaştrii dela Port-Royal s'au adunat pentru a disputa ştiinţa şi virtutea şi a compune operele lor nemuritoare.

Sihaştrii dela Port-Royal, au publicat într'adevăr lucrările pe cari le citez, pag. XXXIV: *Veşnicia credinţei*, tratatele *asupra principiilor credinţei creştine*, asupra *Unităţii Bisericii*, etc., etc., opere ce nu sunt eretice dupăcum recunoaşte toată lumea.

Singuraticii dela Port-Royal n'au fost oare virtuoşi? Dl raportor nu va îndrăzni s'o afirme.

Au fost eretici? Bossuet nu credea; şi argumentul lui este că ei respingeau ereziile condamnate de Biserică. Jezuiţii le-au atribuit o erezie asupra iertării. Mă voiu mulţumi să remarc faptul că Arnauld, care trecea drept şef al şcoalei dela Port-Royal, a scris asupra iertării, la rugămintea lui Bossuet, şi în contra părintelui Malebranche Lucrările lui Arnauld fură denunţate la Roma ca şi ale lui Malebranche. Ale lui Arnauld n'au fost condamnate, pe când ale lui Malebranche au fost puse la index.

Dacă sihaştrii dela Port-Royal n'au fost eretici în privinţa graţiei, atunci asupra cărui punct au fost?

Dl raportor a luat ca normă de conducere lucrările şi acuzaţiile Jezuiţilor; putea să aleagă mai bine.

Se pot desaproba, împreună cu Bossuet, singuraticii dela Port-Royal în privinţa opoziţiei pe care au făcut-o anumitor acte de autoritate bisericească sau civilă; dar, de drept nu se poate transforma această opoziţie în erezie.

Sihaştrii dela Port-Royal n'au fost eretici după mărturisirea lui Bossuet, care-i cunoştea, mi se pare [v. jurnalul abatelui Le Dieu, anul 1703]. Papii, condamnând erezia zisă *Jansenism*, n'au atribuit-o nici unuia dintre solitari şi aceştia au protestat că n'au susţinut-o. În cazul când ar fi eretici, eu nu i-aş apăra cu acest titlu. Aşadar prima dovadă a dlui raportor cade dela sine.

A doua dovadă: pag. XVI, din *Privirea generală*.

Eu n'am putut să descopăr în această pagină *un singur cuvânt* care ar fi putut să servească, *chiar ca pretext*, obiecțiunii de *parțialitate în favoarea* ereticilor.

A treia dovadă: pag. XXX, *Privire generală*.

Nu găsesc aici decât această frază care ar putea să aibă legătură, de altfel foarte depărtată, cu subiectul în chestiune.

„Vom avea totdeauna trebuința să ne ridicăm de-asupra prejudecăților și pasiunilor, când vom vorbi de școala dela Port-Royal, de luptele ei cu Jezuiții asupra materiei celei mai delicate din teologie".

Dacă se poate face vre-o obiecție asupra acestei propoziții ar urma că datoria mea de istoric m'ar fi obligat să ascult asupra acestei chestiuni prejudecățile și pasiunile.

Dl raportor a pus în practică acest principiu rău, sunt de acord. Insă exemplul său nu mă va putea seduce; voiu crede totdeauna că e mai bine să te referi, în istorie, la monumentele autentice, decât la povești unde pasiunile și prejudecățile servesc ca dovezi.

Dovada a patra: pagina 323 din text.

In această pagină afirm că Du Moulin era un om cinstit. Că nu avea dreptate confundând răul ce era în Biserică cu însăși Biserica și crezând că găsea la protestanți o doctrină mai curată decât la Biserică; că a trecut peste marginile cuvenite, în atacurile sale contra curții romane; că una din lucrările sale contra abusului a fost cauza exilului său.

Câteva pagini mai departe, spun că dupăce a făcut experiența cu protestantismul, Du Moulin a reintrat în Biserica pe care o părăsise și a murit bun catolic.

Din toate acestea, dl raportor al conciliului dela Rochelle conchide că părtinesc pe eretici.

Mai e nevoie să dovedesc că această concluzie merge până la ridicol?

Obiecțiunea a cincea: „Incredere prea mare în scriitorii protestanți".

Unica dovadă: v. cartea a II-a și a III-a *passim*.

Ca singur răspuns la un atac așa de vag, voiu spune că n'am privit ca sigure, în cele două cărți citate, decât faptele admise de scriitorii catolici și protestanți. Nu m'am

raportat niciodată la dovezi de-ale protestanţilor în special. Dacă dl raportor sau vre-un membru de-al conciliului dela Rochelle poate să citeze un fapt în special, mă angajez să-l prezint, însoţit de argumente catolice de valoare de netăgăduit.

Se înţelege că nu pot să răspund decât în general obiecţiei nedefinite a d-lui raportor şi dovezii şi mai nedefinite încă ce-i serveşte ca bază.

Am dat textul celor două documente ce au servit ca temelie censurilor la care a fost supusă *Istoria Bisericii Franţei.* Am făcut cunoscut răspunsurile ce le-am opus acestor două documente pe când nu eram încă ortodox.

Astăzi când sunt şi când nu mai am nimic de cruţat într'o Biserică pe care am părăsit-o din toată inima, îmi va fi uşor să dau răspunsuri cu mult mai energice. Trebue să remarc că, în pretinsele greşeli ce mi se impută, totul se referă la aprecieri de natură istorică. Censorii mei se socotesc aşa dar mai pricepuţi decât mine în istorie bisericească. Au dovedit aceasta? Ce probe de ştiinţă şi de capacitate a dat acest raportor al conciliabulului dela Rochelle? Fie Gauthier, fie Gilet, sunt aceste personagii competente? Raportorul conciliabulului s'a inspirat fără îndoială din scrisoarea M. Pallu care nu trebuia cunoscută decât de mine, dar al cărei conţinut a fost comunicat duşmanilor mei. Ei bine, care era competinţa M. Pallu în istorie bisericească? El însuşi a dat dovada crasei sale ignoranţe în faimoasa *Instrucţiune pastorală asupra liturghiei.* Nu cunoştea nici primul cuvânt dintr'o chestiune ce voia să o trateze *ex professo* şi să o aşeze în frunte.

Mă simt ruşinat că trebue s'o spun, însă M. Pallu n'a ascultat decât de o clică de preoţi geloşi, proşti, plini de rea credinţă şi raportorul conciliabulului dela Rochelle n'a fost decât ecoul M. Pallu şi al răilor preoţi inspiratorii săi. Toţi n'au găsit ce să critice, în lucrarea mea, decât păreri susţinute, de toată Biserica din Franţa. Secta ultramontană care căpăta cu fiecare zi o mai mare importanţă, voia să dea o mare lovitură, făcând să se pună la index câteva lucrări unde doctrina Bisericii Franţei era admisă, dar ce-a câştigat cu aceasta? *Manualul de drept canonic* al dlui Lequeux după mai mulţi ani era primit ca clasic în semi-

narii; teologia de Bailly era clasică după aproape o jumătate de veac; *Istoria Bisericii Franței* a fost primită bine de episcopat şi de tot clerul Franţei; ce s'a câştigat din astfel de censuri? S'a încurajat pur şi simplu o sectă care a adus cele mai grave ofense Bisericii romane din câte a mai primit; care a făcut ca papalitatea să fie părăsită de toţi sprijinitorii, care a făcut să-şi piardă autoritatea ce voia să o mărească peste măsură.

(Va urma) Ilie Beleuţă.

Sugestii dintr'o carte.[1]

II.

Urmărind pe Louis de Launay în opera sa «*Le Cistianisme*», am văzut — în prima parte — că între creştinism şi ştiinţă nu există antagonism şi incompatibilitate, că doctrina creştină se poate însuşi chiar raţional şi că — prin urmare — principiile ei rămân în picioare, cu toate atacurile ce vin din partea necredinţei. Parcurgem, acum restul cărţii, sesizând divinul religiunei creştine, în practica ei. Pentru consideraţiuni de metodă, facem abstracţie de diferitele împărţiri şi subîmpărţiri, expunând ideile principale pe scurt şi într'o singură ordine, dar reliefând clar concepţia şi spiritul cărţii.

«O religiune nu este numai un act de credinţă. Această credinţă implică obligaţiuni de conştiinţă, care duc la practica unui cult şi la respectul unei morale». (Pag. 83). In conformitate cu acest principiu, creştinismul are un cult. El este pe deoparte «un omagiu natural de supunere şi de recunoştinţă către Atotputernicul», iar pe de alta, un prilej minunat de concentrare a gândurilor şi sentimentelor noastre către un singur scop, către o singură ţintă, Divinitatea. In vâltoarea vieţii, cu trebuinţele, plăcerile şi ispitele zilnice, uităm adesea slăbiciunea, umilinţa şi nimicnicia noastră. Ne credem eterni şi atotputernici şi începem traiul fără Dumnezeu şi fără cuviinţă. Cultul, însă, ne discipli-

[1] Vezi: „Revista Teologică" Nr. 2—3 din 1929.

nează, adunându-ne gândurile din câmpul rătăcirilor în realitatea vieții și prilejuind să ne dăm seama «că universul nu se mărginește la constatările senzurilor noastre, că există invizibilul, neatinsul, necuprinsul, misterul». (Pag. 86).

Principala practică, ce-o găsim în cultul creștin este rugăciunea, acel «act de adorațiune, de implorare, de mulțumire, de iubire și de speranță, prin care creatura tinde să se unească cu creatorul său». Intre rugăciunea păgână și cea creștină este, desigur, o distanță. La musulmani și la fataliști și deteminiști în general, ea este un act de supunere, de prosternare în fața voinței cerești; la creștini, însă, ea e un act de iubire. «Creștinul nu se mulțumește să adore pe Dumnezeu în frică, sau să-l implore în speranță; el iubește pe Dumnezeu și se simte iubit de el». (Pag. 87). Creștinismul este în posesiunea celei mai sublime formule de rugăciune. «Omenește vorbind, nu este posibil să concepi un elan către divin mai frumos, mai profund, mai complet în scurțimea sa, decât Rugăciunea domnească. Ea închide într'ânsa totul: adorațiunea încrezătoare, supunerea la voința divină, solidaritatea, iubirea, iertarea păcatelor, implorarea progresului moral.» (Pag. 89).

In Creștinism, problema locurilor de rugăciune nu se mai pune. Mântuitorul a eliberat rugăciunea din condițiunile de loc și de timp, când a spus femeii samaritence: «Duh este Dumnezeu și cine se închină Lui, se cade să i se închine în Duh și în adevăr». Deci creștinul se poate ruga oricând și oriunde. Totuși pentru mai multă interiorizare și meditare, pentru mai mult duh frățesc și mai multă evlavie, s'au consacrat și aci case de rugăciune anumite: bisericile. In ele, când ești adunat cu mai mulți, simți mai viu și mai aproape prezența Domnului, căci ți-aduci aminte că El a zis cândva: «Ori unde veți fi doi sau trei adunați întru numele meu, acolo voi fi și eu în mijlocul vostru». Nicăiri și nici când nu ai ocaziunea unei evadări în zări mai senine, decât în biserică, la slujbă. «Pentru a te izola de realitate, pentru a te ridica la considerațiuni, care trec peste micile griji ale vieții curente, îți trebue, pe lângă o

mare putere de abstracţiune, posibilitatea de-a te reculege în linişte, într'un loc unde totul sugerează ideia divinului — unde nimic nu mai reţine spiritul în lumea exterioară.». (Pag. 90). Bisericile ne sunt scumpe apoi şi prin amintirile, pe care ni le evocă. Câte dureri nu s'au alinat; câte lacrimi nu s'au şters; câte visuri nu s'au înfiripat!... Pentru fiecare din noi, bisericuţa, în care ne-am închinat în anii copilăriei este o comoară de amintiri sfinte. «Aceasta este cauza pentru care iubim noi bisericile vechi, toate bisericile vechi şi poate că, între toate, mai mult decât toate, pe cele mai mici, pe cele mai umile; şi pentru aceasta noi suferim, ca şi cum ni s'ar smulge fibrele inimii noastre, când vedem aceste venerabile relicvii, lăsate în voia ravagiilor timpului sau mutilate prin reconstruiri fără de lege şi fără de credinţă». (Pag. 92).

Creştinul este legat de biserică nu numai prin rugăciunea în comun sau în taină, ci şi prin alte multe practici şi ceremonii, în care s'a cristalizat, s'a educat şi mângăiat sufletul său încă din leagăn. Ele fiind cunoscute, o înşirare şi motivare a lor este inoportună. Vom privì, însă viaţa omului prin prisma lor, arătând ce goală ar rămânea ea, dacă le-am înlătura. «Omul se naşte, se uneşte cu o femeie, retrăeşte în copiii săi şi dispare. Iată tot ce se vede despre el şi care nu-l distinge de nici un alt animal. Naşterea, reproducerea şi moartea formează împlinirea funcţiunilor naturale, ca şi digestia, respiraţia şi circulaţia sângelui». (Pag. 94). Privită, însă, în legătură cu creştinismul, viaţa omenească — în cele trei momente principale ale ei — se umple de lumină. «Clipele când omul se naşte şi moare capătă atunci o valoare misterioasă şi se înseninează de-o lumină supranaturală, căci în ele nu vezi numai un grup de celule noi, care se formează şi se descompun, ci două praguri, unde apare şi dispare un principiu ce gândeşte, susceptibil de-a căuta adevărul, de-a iubi dreptatea, de-a admira frumuseţea». (Pag. 95). «De asemenea în căsătorie, ceeace vede creştinul, este asociaţiunea a două fiinţe, care se împreună pentru eternitate: două corpuri, ce se unesc pentru a se înmulţì, în conformitate

cu promisiunea divină, dar şi două suflete, cari contopesc forţele lor, speranţele lor, vrerile lor». (Pag. 96). Pretutindeni unde viaţa este trăită în adevărata ei bucurie, dragostea lui Dumnezeu umple sufletele oamenilor.

«Creştinismul este religiunea exemplului. In afară de modelul unic şi divin al lui Hristos, pe care «*De imitatione Christi*» ni-l pune neîncetat înaintea gândului, sfinţii ne dau exemple mai accesibile slabelor noastre puteri: exemple adaptate la toate împrejurările şi la toate condiţiunile vieţii». (Pag. 108). Meditând viaţa lor, găseşti cel mai minunat sprijin în lupta vieţii, în care ai de răpus nelinişti, îndoeli, năcazuri, păcate. Urmând calea lor, te apropii tot mai mult de Dumnezeu. Şi acesta este rostul cultului sfinţilor, căci «rugăciunea cătră ei rămâne stearpă, dacă n'o considerăm ca un drum, ce duce la sfinţirea noastră, prin exemplul lor». (Pag. 112).

Există o complexitate infinită de gusturi şi de maniere în înţelegerea vieţii. Unii nu pot să-şi găsească liniştea sufletului lor decât în singurătatea mănăstirii. De sigur, o viaţă vrednică de râs şi de plâns pentru oamenii fără înţelesul adânc al lumii. Totuşi ea îşi are farmecul şi dulceaţa ei. Este deajuns să ceteşti câteva pagini din «Imitaţiune», pentru ca să te familiarisezi cu atmosfera aceea de pace, de meditaţie, de sacrificiu. Este încă o formă prin care religiunea creştină îşi revarsă binecuvântarea ei în lume şi încă un drum sigur cătră înălţarea şi sfinţirea omului.

Dar o religiune numai atunci e adevărată când poate să dea direcţiune, sfaturi şi sprijin, în toate împrejurările vieţii şi în toate condiţiunile sociale. Este cazul religiunei creştine, care are soluţiuni pentru toate întrebările, ce ni le pune viaţa în întreaga ei complexitate. Ea intervine în viaţa omului încă dela naşterea lui, exercitând prima influenţă prin botez, care introduce pe noul născut în disciplina spirituală creştină, capabilă să înăbuşe toate pornirile rele, altoind în locul lor, virtuţile nobile. «Insă botezul nu este singura intervenţie a creştinismului în copilărie. In timp ce alte religiuni dispreţuesc sau neglijează copiii, ca acei părinţi cari-i

lasă pe ai lor în seama grijilor mercenare, Hristos — ca şi toţi oamenii cu bunătate profundă — a iubit copiii. El este cel care a spus acest dulce cuvânt: «Lăsaţi copiii să vină la mine!»... (Pag. 166). Dela mama, care-i împreună mâinile, făcându-l să repete cuvinte scumpe de rugăciune şi până la lecţiile metodice de catehizare ale preotului, copilul stă sub o continuă influenţă creştină.

Mai târziu, când — devenind mare — trebue să părăsească casa părintească, mergând la lupta cea mare a vieţii, religiunea creştină îl însoţeşte pe toate cărările, pe unde îl poartă paşii. Incercările, obstacolele i se par nimic. Trece prin toate vârstele, cu bucuria vieţii în suflet. Nimeni şi nimic nu-l tulbură, nici chiar moartea. Sub influenţa şi la adăpostul creştinismului, el e în pace veşnică cu Dumnezeu, cu sine, cu oamenii. Biserica-i dă posibilitatea şi-i porunceşte să fie totdeauna senin şi vesel. Nu-i adevărată credinţa unora, după care creştinismul ar fi o religiune a tristeţii. Tertulian le-a dat şi celor de ieri şi celor de azi, un răspuns convingător: «*Nu trebue să se creadă, că viaţa creştinilor este o viaţă tristă. Ei părăsesc anumite plăceri pentru altele mai mari*». Şi cu mult timp înainte, sf. Pavel spusese: «Bucuraţi-vă pururea, rugaţi-vă necontenit, daţi mulţumită pentru toate!»... (Pag. 177).

Creştinismul însă nu-şi mărgineşte influenţa la viaţa individuală; el pătrunde dincolo în raporturile dintre oameni şi dintre popoare. Este un principiu de vastă solidaritate fundată pe credinţă, speranţă şi iubire. Au fost şi înainte de Mântuitorul diferite «Contracte sociale», cari au căutat să precizeze anumite datorii şi drepturi. Toate însă au fost înguste şi fără de durată. «Hristos însă a spus ceva mai mult când a poruncit oamenilor să se iubească între ei, să se iubească pentru dragostea lui Dumnezeu, să se iubească în Dumnezeu şi prin Dumnezeu: când le-a propoveduit caritatea. Este unul din punctele, în cari superioritatea creştinismului se afirmă cel mai bine. Invăţătura lui Isus se razimă întreagă în această lege de iubire, de pace şi de umilinţă: «Iubiţi-vă unii pe alţii!... Vindeţi tot ce aveţi şi daţi săracilor!... Nu fii niciodată

gelos!... Nu spune fratelui tău: raca!.. Iartă celor ce-ţi greşesc!... Fă bine celui ce-ţi face rău!.. Dacă cineva te loveşte peste obrazul drept, întinde-i-l şi pe celălalt!... Să iai oriunde locul cel din urmă!... Eu vă las pacea mea, eu vă dau pacea mea!»... S'ar putea suprima tot restul învăţăturei creştine, dacă s'ar păstra acestea, predica lui Hristos ar marca cea mai profundă revoluţie morală, care s'a produs printre oameni» (Pag. 215).

Se caută — după răsboiul din urmă – mai mult decât oricând, o înfrăţire a tuturor. Dar, vorba lui Papini, omenirea caută pacea mai mult decât libertatea; însă această pace nu se află decât sub jugul lui Hristos. «Numai creştinismul a realizat această solidaritate umană, în chipul cel mai vast şi cel mai măreţ, prin dragostea oamenilor în Dumnezeu. El este răscumpărarea tuturor prin sacrificiul unuia. El a eliberat indivizii, lăsându-i uniţi prin legături de bună voe. El a adus o stare socială şi o speranţă celor mai umili, celor mai desmoşteniţi, sclavilor. Creştinismul nu proclamă că toţi oamenii sunt egali materialiceşte, ceeace este absurd, ci că ei sunt cu toţii chemaţi la aceeaşi glorie cerească. Pentru el, ei se deosebesc între ei, nu prin naşterea lor, nu prin soartă, prin ştiinţă, ci prin virtute; şi această virtute nu va exista la cei drepţi, fără să comporte compătimire, chiar pentru cei răi, pentru criminali şi tendinţa de a-i ridica, a-i ajuta, a-i face fericiţi. Toţi oamenii sunt fraţi; şi fraternitatea lor vine: nu dela corpurile lor, dela materia lor, dela instincte, cari sunt — foarte vizibil — ostile unele altora, ci dela ceeace există divin în ei. Răscumpărarea comună prin sângele lui Isus Hristos îi uneşte pe toţi laolaltă. Lanţ minunat, ce depăşeşte limitele vieţii umane şi îmbrăţişează deodată toate veacurile! El asociază nu numai pe toţi cei vii, ci, împreună cu ei, pe morţii intraţi în «împărăţia lui Dumnezeu» şi, la un loc cu cei vii şi cu cei morţi, pe toţi cei cari au să se nască: «acest lanţ netrebuind să se închidă decât în ziua în care oamenii vor dispărea de pe pământ, ziua judecăţii din urmă». (Pag. 218).

*
* *

Iată model de apologie modernă a creştinismului! Sufletul ce palpită în această carte, este vrednic de un apostol; stilul ei, de un evanghelist; argumentarea ei, de un părinte bisericesc. Şi dacă filosoful Kant a fost oarecând numit *«le plus sublime et le dernier père de l'Eglise»*, cred că acest lucru se poate spune — cu mai multă dreptate — despre Louis de Launay. Cartea lui este o predică puternică şi convingătoare, adaptată spiritului şi mentalităţii moderne. Pentru savanţi, ea e o *veste bună*; pentru necredincioşi, o mustrate continuă. Fie, ca acolo, în areopagul ştiinţei, unde — până acum — credinţa a pătruns cu greu, ea să aibă izbânda, pe care a avut-o nemuritorul Pavel în areopagul din Atena, pentru mai multă lumină, mai multă credinţă. mai multă bucurie...

Nicolae N. Grosu.

Problema pascală.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sinodul dela Niceea împotriva Postiudaiştilor.

Hotărârea sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române, de a se serba, anul acesta, sfintele Paşti la 31 Martie, a fost întâmpinată, cu durere trebue s'o constatăm, de unele din ziarele noastre, cu o neînţeleasă şi nejustificată ostilitate. Toată literatura acestor ziare a fost animată de o prejudecată fără nici o bază istorică. Nervul indignării şi al argumentării l-a format ideea, că sinodul dela Niceea a hotărât în chestiunea pascală, ca Paştile să se serbeze totdeauna, necondiţionat, în urma Paştilor iudaice.

Mai pretenţios se arată această privinţă un articol semnat în ziarul „Cuvântul" din 31 Ianuarie 1929 de domnul G. Racoveanu, şi întitulat: „Rătăcirea sinodală. Necanonicitatea hotărârii sinodale". Dumnealui decreta în acel articol, înarmat cu Ideler [1] şi cu Pitra, [2] că sinodul niceean

[1] Handbuch der Chronologie, Berlin. 1826, t. II pag. 204.

[2] Der Pascha streit in alten Kirche. De fapt această carte este a lui Hilgenfeld. Pitra s'a ocupat cu chestiunea în Specilegium Solismense, IV, p. 453.

a hotărât împotriva quartodecimanilor ca sf. Paşti să se serbeze totdeauna în urma celor evreeşti.

După dl Racoveanu, veni istoricul francez Duchesne, în 1880, şi declară, la începutul unei lucrări,[1] pe care eminentul cunoscător al Bisericii primare, Ed. Schwartz,[2] o caracterizează „epocală", următoarele: „Este în decomun admis că Sinodul dela Niceea a avut să se ocupe cu chestiunea quartodecimanilor". Şi citează ca ilustrare pe Pitra, Ideler, Hefele, pe sine cu o lucrare anterioară şi pe alţii. Apoi continuă: „Ajungând, din cauza cursurilor ce le pregăteam, în situaţia să tratez decretele sinodului dela Niceea, a trebuit să studiez chestiunea în sursele ei şi spre marea mea mirare, văzui că opinia comună nu se bazează pe nici un fundament serios". Cu aceasta trecea la expunerea rezultatelor cercetărilor sale.

In paginile ce urmează prezint aceste rezultate cu argumentarea lor, adâncită în urmă de Ed. Schwartz o. c. I. Schmid[3] şi Karl Holl, de curând dispărutul istoric berlinez.[4] Notez că aceste rezultate sunt admise,[5] astăzi de toată lumea ştiinţifică.

Formulez, anticipat, din cauze metodologice, aceste rezultate pe scurt: Sinodul dela Niceea nu şi-a îndreptat hotărârea împotriva Quartodecimanilor pentrucă de aceia nu mai existau în vremea Sinodului. Sinodul dela Niceea n'a hotărât ca Paştile să se serbeze în urma Iudeilor şi'n general n'a impus nici un fel de dependenţă între Paştile creştine şi cele evreeşti. Dimpotrivă, hotărârea Sinodului e îndreptată împotriva celor cari determinau Duminecа Paştilor creştine în dependenţă de calculul iudaic. Acestora li se porunceşte să-şi însuşească ciclul creştin, stabilit de Biserică, independent de cel iudaic.

[1] La question de la Paque au concile de Nicée, in Revue des questions historiques t. 28 [1880] pp. 5—42.

[2] Christliche u. jüdische Ostertafeln [Abhandl. Götting. Akad. 1905 p. 104 urm.]

[3] Die Osterfrage auf dem Koncil zu Nicäa. Wien, 1905.

[4] Ein Bruchstück aus einem bisher unbekannten Brief des Epiphanius, 1927, in Gesammelte aufsätze zur Kirchengeschichte, II Der Osten, Tübingen, 1928, pp, 204—224.

[5] S'ar putea cita aci toate manualele mai noi de istorie bisericească.

Vom numi pe cei împotriva cărora se îndrepta hotărârea sinodului niceean, Postiudaişti, pentrucă serbau Paştile după şi independentă de Iudei, iar pe ceilalţi — din majoritatea Bisericilor — Echinocţialişti, pentrucă unica regulă valabilă pentru ei era echinocţiul de primăvară.

I. Chestiunea pascală în sec. II.

Faptul dela temelia creştinismului şi cuprinsul prin excelenţă al veştii bune propoveduite de apostoli, sunt Patimile şi Invierea Domnului. Amintirea lor s'a serbat dela începutul creştinismului. Patimile şi Invierea Domnului s'au petrecut însă în decursul Paştilor iudaice. Deci e foarte firesc că la început creştinii comemorau aceste evenimente în decursul Paştilor iudaice. La început — cât timp s'au recrutat dintre Iudei — împreună cu evenimentul dela baza Paştilor iudaice: ieşirea din Egipet şi trecerea prin Marea Roşie. Cu timpul evenimentul din urmă s'a întunecat cu totul pentru cei mulţi. Pentru puţini a rămas ca un accesoriu simbolic alăturea de evenimentul central: Patimile şi Invierea. Paştile iudaice se transformară repede după sens în Paştile creştine.

Mai încet şi neuniform a progresat emanciparea de iudaism în ce priveşte timpul sărbătorii.

In asamblul de evenimente din săptămâna mare pietatea creştinilor s'a ataşat în mod variat mai mult la unul sau la altul dintre ele, iar pe toate celelalte le grupau în jurul aceluia. Unii considerau ca moment central Patimile, alţii Invierea. Cei din urmă erau marea majoritate. Ei începură să serbeze Paştile creştine — comemorarea Invierii, — indiferent de ziua în care ar fi căzut Paştile iudaice, în Dumineca următoare. Mai întâi se pare că au întrodus acest obiceiu Bisericile din Alexandria şi Ierusalim.[1] Patimile avuseseră loc într'o Vineri, Invierea într'o Duminecă. Deci nimic mai firesc decât alegerea Duminecii ca zi de Paşti. Greutatea era însă, că Dumineca nu cădea totdeauna a 3-a zi după Paştile iudaice — 14 Nisan.

---

[1] K. Holl o. c. 215 urm. susţine această teză contra lui Duchesne, care susţinea, că întâi obiceiul s'a întrodus la Roma. Cf. Epiphanius, Panarion Haer. 709. Aceasta s'ar fi întâmplat pe la 131, după ce comunitatea din Jerusalim deveni pagâno-creştină.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu toate acestea Biserica a sacrificat Paştile iudaice — pe 14 Nisan — Duminecii. Paştile iudaice puteau să cadă de Luni până Vineri. Creştinii serbau Paştile lor în Dumineca ce urmează, care putea deci să cadă din 16—21 Maiu. De cădeau Paştile iudaice Sâmbăta, Paştile creştine nu se puteau serba a doua zi, în 15 Nisan. Trebuiau amânate deci cu o săptămână. Aceasta în Roma. In Alexandria însă da. Ed. Schwartz [o. c. 8] zice că în practica alexandrină „iese la iveală aproape brutal concepţia, că Pasca creştină este împlinirea celei tipice, a legii". Mai frumoase semnificaţii pentru cele două practici găseşte Holl. In Alexandria se punea toată greutatea pe Dumineca, ziua Invierii. In ea se concentra şi momentul Patimii, aşa că nu mai era lipsă de un „alaltăieri", pentru comemorarea acestui moment. La Roma însă — deşi se rupsese relaţia înstorică de 3 zile, — nu se putuse contopi deplin momentul Patimii în al Invierii. Se perzista în ideea că Invierea — Paştile — nu pot fi serbate, până ce n'au trecut cel puţin 3 zile dela Paştile iudaice, dela Patimi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Indiferent dacă cuprind vre-un sâmbure de adevăr aceste explicaţii prea rafinate, fapt e că Biserica s'a lăsat condusă de destulă libertate, faţă de datele istorice, în procesul de emancipare de sinagogă.

Practica aceasta nouă n'a fost primită însă de Biserica din provincia Asia. Faptul central de comemorat erau pentru ea patimile şi le comemora în 14 Nisan, în orice zi săptămânală ar fi căzut. Acesta era uzul quartodeciman. Şi Duminecanii şi Quartodecimanii serbau Paştile în aceeaş săptămână,[1] în dependenţă de 14 Nisan aşa cum îl determinau Iudeii. Deosebirea se reducea la ziua săptămânală: unii serbau chiar 14 Nisan, orice zi ar fi fost, ceilalţi Dumineca imediată.

Deosebirea aceasta nu împiedecă la început Bisericile să vieţuiască în raporturi prietinoase. Cearta însă isbucni vehement pe timpul episcopului roman Victor, care provocă Bisericile Asiei să admită practica cea reprezentată de majoritatea Bisericilor. Lucrurile însă fură împăcate la intervenţia lui Irineu al Lyonului.

[1] Afară de Romani, în cazurile provenite din regula lor amintită, când le serbau cu o săptămână mai târziu.

II. Chestiunea pascală în sec. III.

De Quartodecimani se aminteşte tot mai puţin. Din documentul ce-l analizăm mai jos rezultă, că Bisericile oficiale ale provinciei Asia — Asia mică de azi — pe la a. 250 părăsiseră practica quartodecimană. La ea mai ţinea în acele părţi numai o minoritate sectară. Toată Biserica se unise în practica duminicală. Dar în sec. III Biserica făcu un pas mai departe în direcţia emancipării de Sinagogă. Bisericile Asiei rămaseră iarăşi în urmă, deastădată la practica duminecală. Insă nu pentru mult. Opoziţia faţă de recenta inovaţie se mută în alt loc: în prefectura orientului, adică în provinciile Siriei, Mesopotamiei şi-o parte din Cilicia. In frunte era Antiochia.

Ciclurile pascale introduse de Biserică în sec. III reprezintă ultima etapă în separarea de Iudei. Am arătat mai sus că la început nici Dumineca nu calculau singuri data adevărată a lui 14 Nisan, adecă a lunei pline, ci se orientează după Sinagogă. Dumineca Paştilor era Dumineca ce încheia săptămâna în care Iudeii îşi serbau Pasca lor, adecă Dumineca ce urma lui 14 Nisan, sau primei lune pline după echinocţiul de primăvară, aşa cum era calculată de Iudei. Era o zi din săptămâna azimelor iudaice.

Insă acest lucru nu mai putea dăinui mult. Instrăinarea tot mai mare de Sinagogă şi faptul că socotelile iudaice nu mai prezentau siguranţa din vremea când templul era în fiinţă — Iudeii înşişi variau între ei în diferitele provincii după cum îşi acordau într'un fel sau altul Nisanul lor cu calendarul autohton,[1] — erau motive puternice ca Biserica să-şi construiască calculele proprii. Cel mai puternic argument pentru reprobarea ciclului iudaic şi cel mai favorizat punct în polemica cu opozanţii îl forma afirmarea că Iudeii nu mai calculează exact echinocţiul şi luna plină ce-i urmează; trebue un calcul exact. Deci un interes ştiinţific. Opozanţii de astăzi pot să ia aminte.

Se considera apoi şi ca o umilire de-a se ţinea sclavii Iudeilor. Astfel se născură în sec. III diferitele cicluri cre-

[1] Holl o. c. 222 susţine că, imputarea ce o făceau creştinii Iudeilor, că nu mai calculează timpul exact, era o afirmaţie gratuită, însă un bun pretext pentru a se emancipa de ciclul iudaic. — In orice caz, Biserica şi-a afirmat independenţa de Pascha iudaică.

ştine în Alexandria şi Roma, după cari se calcula cu ani înainte data echinocţiului şi a primei lune pline — deci şi-a Paştilor creştine — în mod mai precis şi independent de Iudei.

Regulele după cari se determinau Paştile pe o zi anumită isvorăsc toate din două întrebări: despre raportul Paştilor cu luna plină şi despre determinarea lunei pline însaşi. La prima întrebare răspunde regula, că Paştile nu pot cădea nici când înainte de a 2-a zi — după Alexandrini — sau a 3-a zi — după Romani, — după prima lună a echinocţiului de primăvară. Dar nici după a doua lună plină. La a doua întrebare se construia un calcul complicat, care consta în a transforma într'o dată a anului solar, data primei lune pline de după echinocţiu, dată care fiind anul lunar mai scurt ca cel iulian cu $11\frac{1}{4}$ zile — cădea în fiecare an cu $11\frac{1}{4}$ zile mai repede. Cum însă în câţiva ani aceste $11\frac{1}{4}$ zile formau o distanţă de timp considerabilă, prima lună plină venea mai repede de primăvară, trebuia să se intercaleze — în anul embolic — când la 2 ani, când la 3 ani, încă o lună de 30 de zile. Apoi era important să se ştie, după câţi ani se repetă din nou aceleaşi coincidenţe între anumite date ale lunii pline şi ale anului solar. Grupa aceasta de ani, ce se repetă cu aceleaşi coincidenţe, era ciclu. Ciclurile acestea variau între Alexandria şi Roma şi chiar în ele înşişi s'au schimbat de mai multe ori, când s'a constatat ulterior că ciclul anterior nu corespunde exact coincidenţelor reale, cereşti.

Nu este locul aci să intru în analiza acestor cicluri. Am vrut numai să arăt mai întâi, că Biserica îşi calcula ciclurile sale proprii cu totul independent de Iudei, însă în strictă observare a regulei echinocţiului; şi al doilea că ştiinţa — nu ca scop, ci ca mijloc — a fost factorul cel mai hotărâtor în procesul de naştere şi de schimbare a calculelor. In chestiunile în cari ştiinţa ne permite o cunoaştere a realităţii, trebue s'o folosim, tot spre lauda lui Dumnezeu, care a creat ordinea în Univers şi mintea omului.

In cazul Paştilor se intenţiona să se găsească pentru comemorarea Patimilor şi Invierea Mântuitorului momentul în care corpurile cereşti — întregul Univers — se află unul faţă de altul, într'o poziţie cât mai asemănătoare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cu cea din momentul în care s'a petrecut faptul. Nimic însă nu dovedeşte că Biserica ar fi urmărit ca acest moment să-l plaseze după putinţă în aceeaş relaţie cu Pascha evreească, în care a fost momentul Patimilor şi Invierii. Acesta din urmă ar fi fost lucrul cel mai uşor, cu mult mai uşor ca prima năzuinţă. Biserica a voit prin aceasta să reprezinte importanţa cosmică a Mântuirii şi nu relaţia — de caracter cu totul secundar şi particular — faţă de tipurile legii. Realitatea nu mai e condiţionată de timp. Dimpotrivă acela în condiţiuni normale, trebue să dispară la venirea realităţii. Paştile evreeşti în cazul convertirii Iudeilor n'ar mai exista astăzi. Şi să nădăjduim că odată se va întâmpla.

Şi-acum să urmărim tulburările ce s'au născut în sec. III din acest progres al Bisericii pe calea separării de iudaism. La a. 250 presbiterul martir Pionuis din Smirna, condamnă practica quartodecimană — în înţelesul indicat mai sus — şi afirmă că este poruncă dela Domnul şi sfântă Predanie, ca Paştile să se serbeze în orice împrejurări, „în zilele pânii nedospite". Insă aşa ca comemorarea Patimei şi a Invierii Domnului să fie pe primul plan. Quartodecimanii — continuă Pionius — calcă porunca Domnului nesocotind Dumineca.

După Pionius deci, Paştile trebuesc serbate, îndată după Pascha iudaică, în Dumineca din săptămâna azimelor, deci conform practicei Bisericii generale din sec. II. Despre determinarea „precisă" a „adevăratei" luni prime, de echinocţiu, erorile iudaice, ideile frecvente în literatura pascală a celorlalte Biserici, la Pionius nici un cuvânt. Biserica Asiei mici apăra de astădată practica duminecală în opoziţie cu celelalte Biserici, sprijinindu-se tot pe Predanie, aşa cum făcuse cu o jumătate de veac înainte cu practica quartodecimană. Rămăsese iarăşi înapoi.

Insă ea şi-a arătat şi de astădată tendinţa ce-o anima de-a se pune de acord cu Biserica întreagă. La sinodul din Niceea este numărată în rândul celor cari serbează Paştile după ciclurile independente creştine.

Ţinerea mai îndelungată la Dumineca după 14 Nisan socotit de Iudei, o arată Bisericile prefecturii Orientului, cu Antiochia ca centru. Către ea se îndreaptă hotărârea

sinodului din Niceea, dovadă, că nu mai era vorba de Quartodecimani, pentrucă de aceştia nu existaseră decât în Asia.

Discuţia se mutase dela chestiunea zilei săptămânale la acea a datei lunare sau a ciclului. Deosebirea nu mai era de câteva zile între cele două moduri de-a serba Paştile, ci adesea de-o lună. Nu mai e vorba de Duminecani şi Quartodecimani, ci de Echinocţialişti sau Independenţi şi de Postiudaişti.

Din cercul celor din urmă, din Siria, iese în sec. III la iveală şi Didascalia apostolilor, care în cap. 21 apără ca aşezământ istoric serbarea Paştilor în Dumineca azimelor.

In ea se spune credincioşilor, ca din partea apostolilor: „Când poporul ales face Pasca, postiţi, străduindu-vă să împliniţi veghea, când ei au azimele. Iar Dumineca să vă bucuraţi. Căci se socoteşte păcat tot celui ce-şi chinueşte sufletul Dumineca. Numai la Pasca [iudaică] să postiţi, iar la 3 ore din noapte [Sâmbăta spre Dumineca] adunaţi-vă la un loc, creştini întru Domnul".

Precum se vede nu e vorba de Quartodecimani, pentrucă aceia se întristau cu Iudeii în 14 Nisan, ziua paştilor şi se bucurau cu ei, începând cu ziua întâi a azimelor, 15 Nisan.

Cam aceleaşi porunci se dau într'o recensiune mai veche a Constituţiunilor apostolice, născute tot în Siria, din Didascalia şi alte scrieri.

De ele s'au folosit Postiudaiştii din sec. IV, secta audienilor. Epifaniu a păstrat aceste argumente ale audienilor, în Panarion. In ele se zicea: „căci hotărăsc apostolii în aceeaşi orânduire, ca voi să nu decideţi [calculul pascal], ci să faceţi când fac fraţii voştri din tăierea împrejur, deodată cu ei să faceţi".[1] „Căci ei hotărăsc zicând că chiar de-ar greşi [în calculul pascal], nimic să nu vă pese". Ambele citate au ascuţiş de polemică împotriva Alexandrinilor, că Iudeii nu mai socotesc acum exact echinocţiul şi prima lună plină. Ideea e reluată de un Tricentius, într'o scriere contra Alexandrinilor, aproape cu aceleaşi cuvinte, şi argumentată cu

[1] Panarion 70.

citatul Ps. 94, 10: „totdeauna rătăcesc cu inima". El răspunde adecă imputării Alexandrinilor că nu se cuvine a se orienta după calculul iudaic, fiindcă e greşit în următorul mod: N'are importanţă că Iudeii rătăcesc. Ei nu rătăcesc numai acum, ci au rătăcit totdeauna, dovadă Ps. 94, 10. Cu toate acestea e necesar să-i urmăm, pentrucă Mântuitorul a murit şi înviat în timpul Paştilor şi azimelor iudaice, aşa greşite cum le-au avut totdeauna. Şi adauge ironic: „evangheliile cari ne relatează faptul sunt scrise înainte de a şti Egiptenii de creştinism. Aceasta ironie, folosirea citatului amintit şi tot modul de argumentare comun cu Didascalia şi constituţiunile ni-l arată pe Tricentius ca pe un Sirian.

Lui îi răspunde Petru al Alexandriei[1] [150—312]: E un non sens a afirma că toţi profeţii şi bărbaţii sfinţi ai Vechiului Testament şi chiar Mântuitorul, au serbat Paştile greşit. Citatul amintit nu are nici o relaţie cu modul de a determina Pasca iudaică. El se referă la rătăcirea şi neascultarea Iudeilor în gândurile şi faptele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petru nu combate cu totul opinia adversarului. Ci numai o mărgineşte Nu susţine că Iudeii n'au greşit nici când, ci că n'au greşit până la dărâmarea templului prin Vespasian; însă de atunci, părerea contrarului e dreaptă: Iudeii greşesc în calcularea datei Paştilor, întru cât acum le serbează înainte de echinocţiu, pe când legea ordonă că trebuesc serbate după echinocţiu. „Prima lună orânduită la Evrei, s'a păzit la Iudei până la dărâmarea Ierusalimului", „iar acum o fac înainte de echinocţiu, foarte fără de grijă şi greşit", „de unde urmează că bine s'a orânduit, că Pasca trebue săvârşită în săptămâna în care cade 14 ale primei luni după echinocţiu". Pentru Petru e aproape sigur că ceice împlinesc acum porunca legii nu sunt Iudeii şi cei care le urmează, ci Biserica creştină cu ciclurile ei exacte. Creştinii nu mai sunt îndatoraţi să înţeleagă poruncile legii după interpretarea celor cari s'au depărtat de ea ci, nemijlocit, în lumina învăţăturilor Mântuitorului şi, unde e locul potrivit, a ştiinţii.

---

[1] Migne P. G. 92, 73 In răspunsul acesta ni s'au păstrat şi argumentele lui Trice tius.

Ideea lui Petru fu reluată peste vre-o 60 de ani de sf. Atanasie de asemenea în polemică cu un antiochean.

III. Chestiunea pascală la sinodul dela Niceea.

Când Constantin cel Mare intră în Nicomedia după biruința asupra lui Liciniu, găsi Biserica agitată de arianism și desbinată privitor la serbarea sf. Paști. Marea sărbătoare a creștinismului nu era serbată de toți creștinii în aceeaș zi. In timp ce unele Biserici terminaseră postul și se bucurau la amintirea Invierii Domnului, altele se găseau în post aspru. Eusebie în Viața lui Constantin, III, 5 urm, scrie: „Căci exista și altă boală grea, care slăbea mult [Biserica], discordanța pe chestiunea sf. Paști. Unii susțineau că trebue să se urmeze obiceiului iudeilor, iar alții că se cuvine a păzi momentul exact al timpului și-a nu urma celorce au rătăcit și s'au înstreinat de harul evanghelic". Pentru a soluționa aceasta chestiune și pentru a pune capăt turburării ariene, Constantin convocă sinodul dela Niceea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sinodul avea să soluționeze nu cearta veche — acum dispărută — între Quartodecimani și Duminecani, ci pe cea descrisă în rândurile imediat anterioare, între ceice serbau Paștile creștine totdeauna a 3-a zi după cele iudaice, și ceice le serbau în zilele determinate pe baza unui calcul independent de cel iudaic, însă strict dependent de *echinocțiu și de prima lună plină.* Spiritul în majoritatea Bisericilor era împotriva practicei, care subordona determinarea pascaliei, calculelor evreești. Practica aceasta fu numită iudaizantă, ceeace contribui ca mai târziu să fie confundată cu a vechilor Quartodecimani.

Din orânduirea sinodului dela Niceea privitor la Pascalie s'au păstrat 2 mărturii:

a) Scrisoarea sinodală a Bisericii din Alexandria; *b)* Epistola circulară a lui Constantin cel Mare către episcopi la închiderea sinodului și Duchesne mai pune alăturea, ca mărturia a treia, două fragmente din scrierile sf. Atanasie.

a) In scrisoarea sinodului [1] se aduce la cunoștință bisericilor din Egipt, că s'a pus capăt ereziei ariene și

[1] Theodoret. Hist. Eccl. t. I, p. 8.

schismei meleţiene, chestiuni de interes deosebit pentru Egipt. Despre Paşti o singură propoziţie la fine:

„Vă mai comunicăm vestea bună despre acordul privitor la sfintele Paşti; graţie rugăciunilor Voastre s'a regulat şi această chestiune. Aşa că de azi înainte, toţi fraţii noştri din *Orient*, cari mai înainte serbau Paştile cu Iudeii, le vor serba cu Romanii şi cu voi şi cu toţi cari sunt dela început cu voi".

Deci e condamnată practica din prefectura Orientului — Siria, Mesopotamia — nu cea veche, quartodecimană a Asiei mici. Practica aceasta e arătată în opoziţie cu practica romană şi alexandriană a ciclurilor independente.

b) Epistola lui Constantin [1] e cu mult mai explicită atât din punctul de vedere al preciziunilor geografice, cât şi al caracterizării celor două practici.

Impăratul indică mai întâi pe scurt, soluţia chestiunii ariane şi apoi vine la cea a Paştilor. E cu cuviinţă — zice — ca toţi creştinii să serbeze sf. Paşti în aceeaş zi: „Apoi se discută despre sfânta zi a Paştilor şi s'a părut că e frumos ca într'o singură zi să fie serbate de toţi de pretutindenea. Căci ce este pentru noi mai frumos şi mai cuviincios decât a se serba aceasta sărbătoare, dela care am luat speranţa nemuririi, de toţi după aceeaşi rânduială". Aceasta cu privire la unitatea în sărbătorire. Apoi trece la practica în care trebue să se unească toţi: Paştile nu trebue să se potrivească după Iudei. Nu trebue a rupe unitatea de dragul lor.

„Mai întâi s'a părut nevrednic a săvârşi sfânta sărbătoare, urmând obiceiului Iudeilor". „E regretabil să-i auzim cum se fălesc că fără ei creştinii n'ar şti să-şi serbeze Paştile lor". Şi-apoi argumentul obicinuit: „De altfel după deicidul lor, sunt orbi şi nu pot servi de conducători în nici un lucru". „Deci nimic să ne fie nouă comun cu gloata aceea execrabilă". Sinodul a hotărât şi Impăratul speră ca hotărârea sinodului se va împlini, că Bisericile cărora ea se adresează vor urma practicei comune, a oraşului Roma, Italiei, Africei întregi, Egiptului, Spaniei, Galiei,

---

[1] Eusebie, „Vita Constantini" 3, 18 urm.

Britaniei, întregii Libii, Greciei, *diecezii Asiei*, Pontului şi Ciliciei". Din *Orient* sunt numite numai unele ca ţinând practica generală.

Precum în scrisoarea sinodală, tot aşa şi în cea împărătească nu se vede nici o urmă că e vorba de ritul quartodeciman. Dumineca nu e în chestiune. Ceeace se condamnă e deosebirea creştinilor pe o chestiune aşa de importantă, apoi aservirea la calculul iudaic.

c) Sf. Atanasie explică în două locuri motivele cari au necesitat convocarea sinodului niceean. In epistola către episcopii africani scrie (cap. 2) „Sinodul s'a adunat din cauza ereziei ariane şi a Paştilor, deoarece creştinii din Siria, Cilicia şi Mesopotamia se deosebeau de noi şi săvârşeau (pascha) în timpul în care o săvârşesc Iudeii. Insă graţie lui Dumnezeu, s'a produs acordul precum în chestiunea credinţii aşa şi în cea a sfintei sărbători".

Iar în tratatul „De Synodis" cap. 5 scrie: „Sinodul din Niceea nu s'a adunat fără motiv, ci a existat urgentă trebuinţă şi binecuvântat motiv. Căci creştinii din Siria, Cilicia şi Mesopotamia erau în rătăcire în ce priveşte sărbătoarea Paştilor, pentrucă o serbau cu Iudeii, — şi cei din Siria s'au înduplecat".

Sinodul din Niceea a dat o hotărâre în chestiunea pascală, dar deosebirea nu s'a curmat îndată.

Sinodul antiochean care depune pe Eustatie, episcopul locului (349), ameninţă cu excomunicarea pe ceice nesocotesc hotărârea sinodului niceean şi serbează Paştile cu Iudeii.

Sf. Ioan Hrisostom[1] încă în a. 387, Duminecă 31 Ian., trebuì să vorbească împotriva celor ce-aveau de gând să serbeze Paştile, în dependenţa de calculul iudaic. Paştile creştine cădeau în 25 Aprilie, iar după calculul evreesc, în 21 Martie. Postul pentru cele din urmă începea Luni în 1 Febr. cu o zi înainte. Sf. Ioan Hrisostom apostrofează pe cei ce aveau de gând să înceapă postul a doua zi. Argumentul lor era că toată Biserica din părţile acelea a avut înainte practica lor. „Dar care este cuvântul lor, când îi mustrăm pentru aceasta? — Voi oare — zic — n'aţi

[1] Homilia ad eos qui pascha jejunant, Montfaucon I, p. 606.

ţinut înainte postul acesta?" „Şi aceasta aud pe mulţi zicând, că Paştile trebue serbate în timpurile azimelor". Deci evident nici aci nu-i vorba de quartodecimani; pentrucă aceia n'aveau postul Paştilor şi nu serbau Paştile deodată cu azimele — dela 15 Nisan înainte — ci în 14 Nisan.

Insă Biserica oficială *din Orient* a părăsit curând practica postiudaistă, după cum vedem din omilia lui Ioan Hrisostom şi din cuvintele amintite ale sf. Atanasie. Numai persoane private mai perseverau în vechea practică. In decursul sec. al IV însă în vremea în care Biserica oficială din părţile Siriei şi Mesopotamiei se străduia să impună tuturor orânduirea dela Niceea, se ivi schisma lui Audio în Mesopotamia. Ca orice schismă, găsi în chestiunea agitată un mijloc de luptă împotriva Bisericii. Aşa se explică de ce aceasta schismă se ataşă aşa de strâns la vechea practică a Orientului. Audio fu exilat în părţile noastre, unde îşi răspândi cu succes învăţăturile. Dar în curând fu alungat de Atanaric.

Epifanie ne-a păstrat în Panarion toate argumentele Audienilor — reeditări din Didascalia — pentru practica lor. Despre ei scrie Epifanie[1] că voiesc să serbeze Paştile cu Iudeii, *adecă în timpul în care Iudeii serbează azima lor*. „Aceasta este — zic ei — vechea practică a Bisericii, pe care voi aţi părăsit-o dela Constantin pentru a plăcea acestui împărat".[2] Din pasagiile acestea rezultă că Audienii serbau Paştile în decursul azimelor iudaice, după 14 Nisan, deci nu erau Quartodecimani.

Cred că sunt îndreptăţit să trag din expunerea de până aci, următoarele concluzii:

a) Sinodul dela Niceea nu porunceşte nici verbal, nici principial, în fragmentele păstrate, a se serba Paştile creştine după Paştile Iudeilor.

b) Dimpotrivă, sinodul, îndreptându-şi hotărârea nu împotriva Quartodecimanilor ci împotriva altora cari admiteau doar o dependenţă temporală a Paştilor creştine de cele iudaice, — porunceşte mai vârtos a nu se

[1] Panarion Haer. 70, 9.

[2] E vorba evident de practica Bisericii siriene.

orienta în determinarea Paştilor creştine în nici un fel după cele iudaice.

In legătură cu această concluzie ţin să notez, că în nici un sinod şi în nici o scriere din epoca certurilor pascale nu este exprimată ideea ce se tot repetă azi, că Paştile evreeşti ar reprezenta momentul morţii şi cele creştine al Invierii Mântuitorului, şi prin urmare ar fi necesar raportul corespunzător de succesiune între ele. Dimpotrivă la toţi alexandrinii găsim ideea, că Paştile noastre au înlocuit cu totul şi complect pe cele iudaice. Numai noi serbăm Paştile şi în conformitate cu Legea. Paştile iudaice greşite dela dărâmarea Ierusalimului numai au nici o relaţie cu cele dinainte, în ele nu se mai repetă exact timpul anual în care a murit şi Inviat Mântuitorul. De-ar fi existat ideea, ar fi putut fi folosită măcar de contrari ca argument în polemică.

Adevărat că Holl a găsit cele două semnificaţii în obiceiul roman şi alexandrin. Dar ele nu se bazează pe nici o mărturie obiectivă. Chiar de le-ar corăspunde un sâmbure de realitate, ar urma pentru noi că, — deoarece numai Romanii mai vedeau în Paştile ebraice o urmă de simbol al morţii Domnului, pe când Alexandrinii îl contopiră cu totul în momentul Invierii, — suntem datori să urmăm în simbolica noastră înaintaşilor noştri întru spiritualitate şi nu Romanilor.

c) Regula pozitivă unică şi necondiţionată impusă de sinod este, ca să se stabilească data pascală după cursul exact al timpului. Cursul exact al timpului este după regula stabilită de Alexandrini — Dionisie c. Mare şi Anatolie — şi recomandată de sinod, prima lună plină după echinocţiul de primăvară. Nici înainte de prima lună plină nici după ce intră a doua lună plină nu e permis să se facă Paştile

Hotărârea sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române este singura ce se găseşte astăzi întru totul în acord cu hotărârile sinodului dela Niceea.

In legătură cu aceasta se naşte întrebarea: Sunt celelalte Biserici ortodoxe schismatice? Răspunsul trebue să ne fie inspirat de duhul conciliant al Bisericii primare. Certurile pascale au ţinut 4 secole între Bisericile orien-

tale. Intre cele orientale şi cea catolică tot timpul înainte de schisma cea mare. Şi cu toate acestea, deosebirea pascală n'a provocat nici când o schismă în Biserică. Sinodul ecumenic dela Niceea însuşi se foloseşte de termini foarte blânzi. Impăratul Constantin e puţin mai pornit, dar nu ameninţător, ci convingător prin argumente reale. Erau la el şi motive economice cari dictau sărbătoarea Paştilor în aceeaş zi.

Afară de aceasta sunt convins că Bisericile ortodoxe, sunt însufleţite toate de intenţia de-a reforma în urma calendarului şi pascalia pentru a o pune în acord cu hotărârile sinodului dela Niceea. Dacă n'o fac îndată, aceasta se datoreşte altor piedeci, decât celor de natură dogmatică sau canonică.

Dumnezeu să lumineze minţile celorce nu înţeleg adevărul şi să deschidă inimile celorce din răutăţi ascunse nu vor să-l primească.

München, April, 1929. **Dr. Dumitru Stăniloaie.**

Cum s'a făcut „unirea“ Românilor cu Roma?

Urmare.

P. Sf. Episcop al Lugojului, care era de faţă la şedinţele de Senat, în cari am vorbit dl Gh. Bogdan-Duică şi eu, s'a mulţumit să-mi replice, că datele statistice, ce le a trimis Ministerului, le avea dela primăriile comunale, date sub sigil. Şi a adăogat următoarele: „Eu nu m'am dus ca să storc aceste date *cu bani*. Voiu arăta metoadele, de care *vă folosiţi D-Voastră, ca să reduceţi numărul real*». Dar, fiindcă se putea crede, că P. Sf. Sa aduce o acuzaţie, de a se fi cules datele noastre „cu bani“, am adăogat că cer dlui Ministru al Cultelor măsuri speciale, pentru a verifica cifra gr.-catolicilor din episcopia Lugojului. Cât despre „metoadele“ atribuite nouă pentru reducerea numărului uniţilor, *P. Sf. Sa — deşi a vorbit la Senat după mine — ni-a rămas dator până azi cu dovezile.* Tot aşa nu a avut nici cel mai mic cuvânt pentru apărarea canonicului său, care în „canoniceasca“ sa morală „catolică“ îşi învăţa

fratele să înşele la constatarea numărului sufletelor [1] uniate dela Jitin!...

Aceste constatări trebuia să le aduc aci, — mai bucuros aci, *decât să provoc o scenă penibilă în şedinţa senatului.* Şi mi-am rezervat, ca răfuială — dacă nu s'ar lua în nume de rău acest cuvânt — *s'o încep în publicistică, dând prilej celor dela Lugoj să dovedească acuzaţia ce ni-a făcut-o episcopul lor în Senat şi ca să combată cu dovezi afirmaţiunile mele,* despre înşelăciunile dela Ohaba-Forgaci şi cu privire la înfiriparea unei statistici mincinoase, pentru a duce ministeriul în rătăcire şi pentru ca banul statului român să rătăcească în pungile blăstămate ale preoţilor uniţi fără credincioşi.

Dar am scris aceste şi pentru un alt motiv: *Să ajungă poporul nostru,* în locul prim satul Ohaba-Forgaciu, *la cunoştinţa apucăturilor criminale ale uniaţilor* şi, cunoscându-i,

[1] Iată una din acele două scrisori, cari, sunt la mâna mea, în *original,* şi pe cari dl Bogdan-Duică le-a cetit, întregi, după fotografie în Senat:

«*Episcopia Lugojului.*

(Marca) *Lugoj, 16 V. 1927.*

«*Nr....*

«*Iubite Frate!*

In numele P. S. Sale D-lui Episcop te rog *următoarele:*

«*Preotul Linţa din Jitini, pentru a-şi obţine salarul dela stat, are nevoie de 300 suflete în parohie. Fiindcă în Jitini nu se pot arăta atâtea suflete, nici nu este în apropiere altă comună, de unde să se poată ataşa la Jitini, s'a născut ideea, să se înfiinţeze o filie* Ticvaniul-mare-sălaşe, *care să se arete ministerului ca trecută la Jitini.* Totul ar fi numai pe hârtie, în legătură cu salarizarea preotului dela stat; în realitate *şi canoniceşte rămân tot la Ticvaniu; tu nu trebue să dai declaraţie de renunţare la ei (fără care declaraţie nici nu se pot detaşa credincioşii), ei nu au nici o cunoştinţă de acest aranjament. Ca şi când nu ar fi nimic.*

«*Eşti rugat deci, ca dintre credincioşii cari au pământe între Ticvaniu şi Jitini, să conscrii într'un tablou, atâtea familii cu atâtea suflete, câte trebue, ca Jitinul să aibă vre-o 300—320 suflete. Aceasta să o verifici tu şi primăria, spunând că numiţii credincioşi cu proprietăţile lor de fapt se află între Ticvaniu şi Jitini, aparţinând comunei politice Ticvanul-mare. Celelalte le va face episcopia, întrucât ar reuşi. Ar fi un lucru, de care, cred, şi tu te-ai bucura, căci am mântuì o parohie.*

«*Incolo cu cele mai bune sentimente sunt al Frăţiei Tale*

Dr. N. Brînzeu».

să se scârbească de ei şi să le întoarcă spatele, dacă mai au în sufletul lor o părticică fie cât de mică de bun simţ, cum l-a avut şi fratele Ioan Pau dela Ohaba-Forgaci.

Noi nici nu avem alte mijloace de a lega sufleteşte de noi pe nimeni: nu avem *nici bani,* de cumpărat suflete; *nici neruşinarea,* de a înşela; n'avem *nici legături în afară* de ţară, prin cari să putem teroriza; n'avem *nici chiar bunăvoinţa guvernului ţării,* care se pleacă mai mult spre cei ce-l ştiu exploata ori teroriza.

Noi avem un singur sprijin, din toate vremurile: poporul!

Poporul din toate vremurile a fost marele apărător de peste o mie de ani a credinţei şi Bisericii noastre ortodoxe prigonite. Tot el este chemat şi în viitor să fie apărătorul legii sale străbune.

De şi-o va păzi şi apăra, „viu va fi", — iar de nu, părăsindu-şi legea şi dându-se în credinţe religioase străine, el însuşi îşi va săpa mormântul.

E liber să *aleagă: în locul prim fraţii înstrăinaţi dela Ohaba-Forgaci,* despre cari scriem.

Şi scriem cu o bună nădejde; şi de nu am reuşi, ne-am împăcat măcar cugetul, dând de gol pe nişte oameni fără de lege, potigniţi, ei înşişi întâi, în legăminte străine, în cari vor să ne priponească şi poporul, — *pentru mai marea glorie a Catolicismului şi pentru stricarea Românismului.*

Prot. **Dr. Gh. Ciuhandu,**
consilier episcopesc, Arad.

Preotul şi Politica.

Preotul trebue să-şi aibă un rol în viaţa politică, dar ce rol! Acela de a arăta totdeauna credincioşilor săi care e doctrina cea mai apropiată de buna învăţătură a lui Isus şi cari sunt oamenii cari prin curăţia vieţii lor publice şi private — care nu se pot osebi — umblă într'adevăr în „căile Domnului".

Orice se găseşte dincolo de această îndrumare îl rupe nu numai de atâţia credincioşi, dar de Acela însuşi în numele căruia vorbeşte.

Probleme actuale.

Italia şi Vaticanul.[1]

Crucea şi fascia.

Toate cetăţile Italiei se dedau în zilele acestea la manifestări de bucurie. Cântări şi rugăciuni de mulţumire lui Dumnezeu, pe care le ascultă în primul rând autorităţile fasciste, răsună în biserici. In pieţe, înalţii prelaţii sunt înconjuraţi de mulţime de oameni, iar muzicile militare cântă imne patriotice. De sus din scaune, episcopii tămâiază casa [domnitoare] de Savoia şi fac elogiul „Ducelui". De sus de pe tribune, prefecţii şi magistraţii sărbătoresc papalitatea şi virtuţile lui Piu al XI-lea. Iar în Oraşul etern cele două lumi [lumea neagră şi lumea albă], care de 60 de ani trăiseră, oficial, despărţite una de alta, comunică spre mulţumirea generală.... Acestea sunt primele efecte vizibile ale reîmpăcării italo-vaticane. Afară de câţiva anticlericali, garibaldieni, liberali neconvertiţi sau intelectuali care se ridică contra acestei orientări religioase a Statului, Italia întreagă aprobă acordurile dela Latran. Cea dintâi raţiune a aprobării e, că aceste acte diplomatice însemnează sfârşitul evoluţiei istorice a Italiei într'o singură naţiune şi, că astfel unitatea spirituală a peninsulei este asigurată pe viitor. Chestiunea romană, de care suferea ţara ca de un germene de diviziune, a dispărut şi faptul acesta liberează politica italiană de o tulburare, care a zguduit-o şi-a viciat-o de atâtea ori.

Dar, pe lângă această consideraţie, de politică

[1] Publicăm acest articol al marelui cotidian francez „Le Temps", care confirmă aproape integral comentariile ce le-am făcut în numărul trecut al „Revistei Teologice" la recentul acord dintre Italia şi Vatican. Constatările din articolul pe care-l dăm în româneşte sunt cu atât mai importante cu cât ele au apărut într'un ziar catolic, de prestigiul vechiului cotidian „Le Temps". *N. C.*

internă, ceeace mişcă profund inimile e faptul, că prin împăcarea italo-vaticană „Ducele" a avut în vedere mărirea şi viitorul Italiei. In toate cercurile politice de altcum, tratativele dela Latran au făcut să se nască ambiţii mari. Se crede, că ideile mussoliniene au primit o consfinţire solemnă din partea Bisericei romano-apusene şi de aici se deduce că pe viitor fascismul îşi va inteţi energia în înţelegere cu papa. Se crede, în sfârşit, că Italia şi-a întărit simţitor situaţia sa pe terenul internaţional. Desigur, se neagă intenţia de a utiliza acordurile cu Sfântul-Scaun ca instrument de expanziune al italienităţii în lume. Dar nu se poate ascunde faptul, că aceste tratate semnate cu cârmuirea centrală al Bisericii universale, constituesc un enorm sprijin al politicii de influienţă şi de prestigiu al Italiei. Dealtcum, tonul presei este foarte semnificativ. Toate jurnalele vorbesc despre viitorul de glorie şi de splendoare, despre „marea misiune religioasă", despre „tradiţia latină şi imperială". Ziarul „Tevere" califică Italia de unica mare putere catolică în lume, de „adevărata fică mai mare a Bisericii". Titlul, în litere groase, al editorialului „Regina fascista" astăzi este: „Roma, centrul politicei mondiale".

Astfel, nota generală, oficială, este de a considera acordurile dela Latran ca veritabile binefaceri ale Providenţei. „Consecinţele acestora vor fi imense şi fericite pentru ambele părţi", scrie un senator în revista „Echi et Comenti"; „Italia se va găsi ca pe timpul Romei imperiale, în plină îndeplinire a misiunii sale. Papalitatea, simbolul, expresiunea şi forţa Bisericei romane îşi va continua la rândul său apostolatul său de universalizare şi de milostivire cu armate mai numeroase, având de partea sa pe devotata, pe filiala „naţiune aleasă şi predestinată".

Scurt, presa, cercurile politice şi o mare parte a opiniei, definitiv cucerită de strălucita operaţie a „Ducelui", socotesc, că data de 11 Februarie 1929 a marcat începutul unei faze nouă a istoriei lumei,

în care Italia va vedea împlinindu-i-se destinele sale glorioase.

Oare această stare de suflet a împăcării italo-vaticane va ţinea mult timp? Oare vedea-vom, între altele, în decursul timpului o înţelegere aşa de idilică între fascism şi papalitate? Actualmente, suntem în plină lună de miere, dar mâne? Desigur, toate ipotezele sunt permise. Dar aceea care se impune mai uşor spiritului este, că, într'un viitor apropiat poate că simţămintele, metodele, doctrinele şi moralele din trecut ale celor două partide îşi vor lua din nou locul lor. Ne aducem aminte, de exemplu, că abia acum câteva luni fasciştii şi catolicii se certau în privinţa educaţiei tinerimii. Or, chestiunea n'a fost rezolvită în miezul ei, Sfântul-Scaun mulţumindu-se să cedeze pe terenul practic. Regimul mussolinian considera această problemă a educaţiei ca un domeniu în care el nu îngăduia nici o ingerinţă. Biserica, dimpotrivă, cerea pentru sine formarea catolică romană a copilului. Cine va triumfa? Fascismul? Atunci, el n'ar aplica concordatul care prevede aplicare integrală a dreptului canonic în Italia. Biserica? Atunci ea ar admite acea doctrină după care copilul aparţine mai întâi statului. Şi discuţia este prea recentă, ca să se uite cu ce energie a respins Vaticanul punctul de vedere fascist. Dacă ne gândim, că nu numai în acest câmp, de educaţie, ci în atâtea alte domenii, Sfântul-Scaun, fără să piardă nimic, şi fascismul, fără să se tradeze, trebue să găsească un compromis pentru a-şi armoniza doctrinele şi morala lor, putem să ne întrebăm dacă vor putea trăi astfel mult timp în pace, cot la cot, şi într'o stare de perpetuă tranziţie.

În orice caz, fapt sigur e, că cele două puteri pe viitor se vor găsi una faţă de cealaltă într'una din situaţiunile cele mai bogate în contraste, în opoziţii şi chiar în posibilităţi de certuri. Desigur, papa, personalităţile mari ale Bisericii, „Ducele“ şi miniştrii, sunt Italieni. Desigur, însufleţiţi, atât unul, cât şi celalalt de aceleaşi sentimente de ordine şi de

ierarhie, bazaţi pe aceleaşi principii de disciplină absolută şi de autoritate, fascismul şi catolicismul pot spera că se vor înţelege în acelaş spirit de uniune şi de concordie. Dar dacă cu adevărat Sfântul-Scaun vrea să asculte de obligaţiile morale şi religioase ale chemării sale spirituale şi dacă fascismul rămâne ceeace a fost până în ziua aceea, adecă o doctrină realistă închinată scopurilor cu totul pământeşti de putere şi de dominaţie şi pentru care pacea universală nu e decât o himeră, iar modalitatea vieţii o luptă, atunci crucea şi fascia se vor găsi faţă în faţă cu toate divergințele lor profunde. Căci, în fond, aceste două simboale reprezintă două morale, două lumi. In cruce este fraternitate. In fascie... este săcurea. Şi de atâteaori, dupăcum se ştie, în decursul anilor acestora din urmă, Vaticanul s'a văzut obligat să reveleze numărul de conflicte dintre doctrinele şi metodele fasciste şi catolice.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

Dar chiar să admitem că fascismul şi Biserica, printr'un minunat echilibru şi prin combinaţii subtile, ar reuşi să-şi reguleze raporturile lor într'o politică de echilibru etern, preţul de răscumpărare al acestui modus vivendi va fi în acest caz, că cele două forţe în joc se vor folosi una pe alta pentru propriile lor scopuri. Şi aceasta va aduce cu sine deşteptarea bănuielilor în toată opinia catolică universală. Intr'adevăr, nimic nu e mai delicat decât relaţiunile spiritualului cu ale temporalului. Şi dacă Vaticanul va da cea mai mică aparenţă de servire a fascismului şi a Italiei, atunci el va provoca o reacţiune sigură la toate popoarele catolice, cari, printr'o internaţionalizare complectă a guvernamentului central al Bisericei, vor căuta să o scoată din această vasalitate. Tot aşa va fi dacă Italia şi fascismul vor face să se nască cea mai mică bănuială că se angajază ca protectoare ale Vaticanului. In sfârşit, cel mai mic gest care va putea fi interpretat ca un abuz de putere al Italiei în privinţa Bisericii, precum şi cea mai mică parţialitate a Bisericei în favoarea Italiei, va putea aduce cu sine, prin reacţiune, nu

numai un pontifice străin, ci şi crearea Bisericilor autocefale, cum s'a petrecut aceasta în lumea ortodoxă. Marea Biserică a lui Hristos din Constantinopole, aceea care a dominat odinioară jumătate din creştinătate, nu mai este acuma decât o umbră tocmai din cauza complezanţelor sale faţă de o singură naţiune, o singură rassă, cea grecească. Se ştie, că din cauza acestei erori, s'au născut Bisericile naţionale: bulgărească, sârbească, rusească, românească, etc. Şi, la fel, chiar contra acestei erori papa Leon al XIII-lea, când fu pe patul de moarte, îşi avertizase succesorii, profetizând că prin coexistenţa puterii civile şi a puterii pontificale la Roma, unitatea catolică va fi pusă în pericol.

În orice caz, chiar din motivul consangvinităţii conducătorilor lor, din motivul apropierii centrelor lor de acţiune şi în sfârşit din motivul împrejurărilor pe care le vor creia raporturile zilnice, îi va fi greu pe viitor Sfântului-Scaun să-şi asigure o absolută independenţă, iar Italiei îi va fi greu să se retragă într'o adevărată imparţialitate. Mâine de altcum, natura deosebită şi bizară pe care au luat-o relaţiunile lor dela 1870 din faptul refuzului papei de a se supune legii garanţiilor va fi anacronic. Toate aceste jocuri misterioase la care se dedau albii şi negrii, în clar-obscurul capelelor sau în rotondele palatelor romane, vor fi perimate. Faimoasele consfătuiri secrete ale acestor două lumi romane, relaţiile lor ipocrite, certele lor acoperite, tranzacţiile lor echivoce, toată această acţiune de culise şi mai ales întreagă ostilitatea aceasta fictivă, care merge până acolo că înşală şi pe diplomaţii cei mai informaţi, vor trebui să dispară cândva. Mâine, va fi vorba ca să se facă tratativele la lumină.

Papalitatea mai ales nu va mai avea scuza unei situaţiuni dureroase care o obligă să facă tratative subterane şi cu totul speciale. Texte precise, acorduri semnate, vor fixa poziţiile respective ale celor două părţi, sau mai bine zis, acum, ale celor două State. Şi aceasta înseamnă, că deodată

cu noua situaţie născută din acordurile dela Latran, geniul italian mâine va fi chemat să-şi folosească darurile inteligenţei mlădioase şi să-şi pună în lucrare ingeniozitatea combinaţiunilor sale.

Cu un cuvânt, nu e deloc imposibil ca fineţea italiană să găsească şi de această dată compromisul indispensabil care să ferească interesele Bisericii de primejdii serioase. De altcum toate ipotezele prevăd, că, pentru o perioadă a cărei întindere nu se poate prevedea, acţiunea internaţională a Italiei va fi întărită prin acordurile dela Latran. „Ducele" a jucat un rol mare. Politica sa de mare putere avea o lacună care a fost umplută. Biserica îi va fi binevoitoare pe viitor. El va profita. Evocând ziua în care Napoleon voise să aibă la el, aproape de el, pe „vicarul" lui Hristos, el scria din Sfânta-Elena: „Stabilirea curţii romane pe ţermurii Senei ar fi avut rezultate importante. Parisul ar fi devenit capitala lumii creştine şi eu aş fi condus atât lumea religioasă cât şi lumea politică". Nimeni nu se îndoieşte, că ambiţia „Ducelui" va fi la fel cu ambiţia lui Napoleon. Acesta este un fapt de importanţă istorică şi internaţională şi Franţa nu trebue să-l neglijeze. In orice caz, Italia, câtva timp, va beneficia în ochii numeroaselor cercuri catolice resfirate în lume, de poziţia privilegiată pe care i-a asigurat-o Sfântului Scaun. Ea va lua în chip firesc aspectul unei protectoare naturale a religiei romane şi de aici ea va trage mare folos pentru politica sa de penetrare şi pentru voinţa de expansiune. Apropiind naţionalismul italian de papalitate, „Ducele" şi-a dat seama de importanţa acţiunii catolice în lume şi mai ales de puternica propagandă a misiunilor. Dar asupra acestui punct Franţa posedă încă o situaţiune pe care însăşi Italia fascistă o invidiază. Deci ea trebue să-şi păstreze cu orice preţ poziţiunile actuale. Şi nimic nu va fi compromis, dacă nu va fi împedecată recrutarea misionarilor francezi. Deja congregaţiile italiene au salutat cu entuziasm acordurile dela

Latran. Cercurile politice fasciste nu ascund faptul, că ele scontează respingerea tuturor articolelor 33—43 din Palais-Bourbon. In adevăr, cei mai buni colaboratori ai „Ducelui" sunt adversarii misionarilor noştri. Şi acest lucru arată, până la ce punct sprijinesc anticlericalii francezi nu numai fascismul, ci şi Italia.

P. Gentizon în „Le Temps". Trad. de **Oct. Dragoş.**

MIŞCAREA LITERARA.

1. Prepe na didasketai e Palaia Diatheke — **Trebue să se propună Vechiul Testament?** de A .Sakellarios. Atena 1928. Autorul acestei lucrări e profesor în Atena. El se ocupă în studiul de faţă de predarea învăţământului religios în şcoalele primare şi în special de cea a Vechiului Testament, căreia îi consacră întreagă partea a doua din lucrarea sa. Se înlătură toate obiecţiunile, cari se aduc în contra propunerii în şcoli a acestui studiu.

Cartea aduce foloase reale mai ales profesorilor de materii religioase.

2. Deltion Sindesmou pros katapolemesin tes blasfemias ton theon — **Publicaţia societăţii pentru combaterea blasfemiilor....** Sub acest nume apare o nouă revistă în Grecia. Ea se publică în Tesalonic sub preşedinţia de onoare a metropolitului de acolo, Ghenadie, şi urmăreşte înlăturarea sudalmelor.

3. Enchiridion kata Christon Ithikes — **Manual de morală creştină** — de *V. Antoniadis*, profesor la Seminarul de teologie ortodoxă din Halki. I vol. pag. 262, tratează chestiuni în legătură cu partea generală a moraleicreştine.

Prof. N. Neaga.

*

Data Paştilor după calendarul îndreptat şi **Tradiţie** de *I. Fuioagă*, Tipografia cărţilor bisericeşti. Bucureşti. Hotărârea Sf. Sinod referitoare la data serbării Paştilor în anul acesta, a avut darul să stârnească o seamă de discuţii. S'a discutat mult asupra acestei hotărâri în presă, în parlament şi 'n întrunirile „blocurilor" politice. Oameni, total streini de problemele bisericeşti, oameni fără pregătire teologică, deci şi fără nici o chemare, s'au găsit să se facă cenzorii Sf. Sinod şi să agite lumea pe tema pascaliei. Indemnaţi de interese streine binelui Bisericii noastre orto-

doxe, au căutat să tulbure apele pentru a pescui mai uşor foloasele urmărite.

Dar iată că acestor agitatori de suprafaţă li se răspunde acum mai pe larg şi mai documentat din partea oamenilor, cari, prin ocupaţia lor de fiecare zi, sunt mai cunoscători ai problemelor bisericeşti şi prin urmare mai chemaţi a-şi spune părerea în asemenea cazuri. Aşa, aflăm cu bucurie, că eruditul profesor al facultăţii teologice din Cernăuţi Dr. Vasile Gheorghiu a scos de sub tipar zilele trecute studiul: „Sfintele Paşti şi reforma calendaristică ortodoxă română“ în care arată, că reforma calendaristică în întocmirea ei actuală e bună şi că data sf. Paşti din anul curent a fost bine statorită de Sf. Sinod de ziua de 31 Martie.

Tot aşa este scrierea dlui I. Fuioagă, în care ne arată că stabilirea serbării Paştilor, în acest an, pe ziua de 31 Martie, este cea mai fidelă observare a normelor rânduite de primul sinod ecumenic dela Niceea, pentru serbarea sf. Paşti. Punând hotărârea Sf. Sinod al Bisericii ort. rom. în faţa canoanelor apostoleşti, în faţa canoanelor sinoadelor ecumenice, în faţa Tradiţiei şi a uzului Bisericii, autorul ajunge la concluzia, că singură această hotărâre este corectă şi că numai observând toate Bisericile ortodoxe această hotărâre observă canoanole, dispoziţiile, Tradiţia şi uzul Bisericii ortodoxe de până acuma.

Cartea dlui Fuioagă având darul de a face cunoscut, de a lămuri un adevăr important mai ales în împrejurările actuale, e bine venită. *S. C.*

*

Din însemnările unui preot dela sate de păr. protopop al Sighişorii *Emilian Stoica*. Edit. proprie, pag. 127. Lei 60. Mai multe articole ce au fost publicate în diferite reviste şi gazete sunt acum adunate şi redate într'un singur mănunchiu. Redarea lor, în forma aceasta, face ca ele să fie mai accesibile publicului cetitor. Cea mai mare parte din aceste articole tratează probleme bisericeşti de o reală valoare actuală, ca de exemplu: In chestia reunirii bisericilor, Reînchegarea frontului ortodox, Pentru îmbunătăţirea sorţii materiale a preotului etc. De aceea cartea merită toată atenţiunea noastră. Cuprinde apoi chestiuni din domeniul istoriei bisericii ardelene, din istoria noastră naţională, din istoria literaturii şi chestiuni de polemică, ceeace dovedeşte că preotul în avântul său a eşit uneori din sfera propriu zisă a specialităţii sale. In toate cazurile însă problemele sunt tratate cu limpezime, cu destulă pricepere şi într'o formă frumoasă.

Cartea aceasta, luată odată în mână, prin tratarea reuşită a subiectelor şi prin variaţiunea lor te ispiteşte s'o cetești până la sfârşit.

Şi în „însemnări" găsim pe harnicul preot dela sat preocupat de problemele bisericeşti la ordinea zilei, preocupat şi de al techestiuni decât cele strict ale chemării sale.

S. C.

*

Calendarul Naţional al ziarului „America" — 1929 este mai mult decât un calendar. Este o icoană a sufletului românesc de dincolo de Ocean cu toate frământările şi aspiraţiile lui. Din el înţelegem cum fraţii noştri, cari au părăsit ţara trecând în America, se zbat să-şi păstreze individualitatea etnică, cultivând tradiţia de acasă şi păstrând viu contactul cu tot ce se petrece pe pământul lor de origine şi căutând în aceeaş vreme să plutească în ritmul vremii şi al civilizaţiei lumii nouă în rând cu celelalte popoare fruntaşe de acolo. — Execuţie, tipar, hârtie, bogăţia de clişee frumoase, dela noi şi din viaţa românească de dincolo, cari însoţesc literatura, spicuită din scriitori de aici şi din literatura universală, cum şi mulţimea de anunţuri comerciale de ale firmelor româneşti de peste Ocean, te fac se răsfoeşti cu drag această carte românească de pe alte tărâmuri.

Pe viitor nădăjduim însă să aflăm şi câteva pagini religioase, cari ar mări numai valoarea unui calendar ce şi-a propus cultivarea tradiţiei româneşti pe pământ străin.

*

Degetul lui Dumnezeu, povestiri morale, de pr. Gh. V. Şuşnea, ediţia a doua, 1929, preţul 20 Lei, la autor în Huşi.

Cartea părintelui Şuşnea merită o recomandare călduroasă, şi ceice o vor procura pentru bibliotecile săteşti sau premii şcolare, nu vor întârzia să constate, că va fi una dintre cărţile ce vor circula din mână în mână. Sub formă de schiţe literare uşoare, ilustrate pe alocurea, sau de poveşti, autorul, în cele 12 bucăţi, ştie strecura cu măiestrie cuvântul lui Dumnezeu, cules din Sf. Scriptură, ca nişte sentinţe, pline de adevăr vecinic, necesar vieţii de toate zilele. Ori încurajează fapta bună, ori mustră fapta rea, în carte dela început până la sfârşit se simte *degetul lui Dumnezeu,* Celui atoate ştiutor.

*

Cuvântări ocazionale, de pr. F. Codreanu; Arad, 1928, 32 pag., preţul 15 Lei, la autor.

O broşură simpatică, cuprinzând 11 cuvântări scurte, rostite la *Ziua Eroilor, 10 Maiu, 6 August, Pentru Regele Ferdinand, Pentru metrop. A. Şaguna, La onomastica Regelui Mihai, 1 Decemvrie* etc. In ele se simte vibrând cald un suflet românesc şi creştinesc, plin de duioşie pe alocurea, plin de iubire creştinească şi de neam, şi de res-

pect şi recunoştinţă totdeauna pentru bărbaţii mari ai neamului.

Scurţimea cuvântărilor şi stilul clar şi neîncărcat de expresiuni artificiale şi de podoabe zadarnice, sunt calităţi, cari fac ca broşura harnicului preot dela Arad să aducă un real folos şi multor preoţi dela ţară. *Pr. Gh. Maior.*

*

Crâmpee din contribuţia Ardealului la mărirea României, de Pr. A. Nanu, Odorheiu, 1929. Iată o carte deosebit de interesantă. In ea găsim spicuiri din scrierile unor bărbaţi de ştiinţă ai Ungariei, cu privire la Ardeal, la Românii ardeleni şi la România întregită.

Obicinuiţi până acum cu bârfeli de tot felul din partea stăpânitorilor noştri de ieri, de data aceasta suntem siliţi să recunoaştem, cuprinşi de mirare, că relatările cuprinse în cartea Sf. Sale A. Nanu nu mai sunt pătimaşe, ci obiective, şi în acelaş timp favorabile nouă.

Foarte interesante sunt afirmaţiile călugărului benedictin G. Czirbusz, profesor de antropogeografie la universitatea din Budapesta, precum şi datele profesorului Kolnoky referitoare la locuitorii, teritorul, avuţia, comunicaţia, poşta, datoriile şi armata României întregite.

„Poporul român — zice profesorul G. Czirbusz — ţine morţiş la limba, legea şi la datinele sale. Din român nu se face nici neamţ, nici sârb, nici ungur, nici „papistaş", nici reformat, dar în societatea românească se romanizează uşor oricare neam de oameni, chiar şi neamţul cu cultura lui superioară. Am spus şi voiu spune mereu, că pentru acest motiv, pentru conservatismul sufletului românesc, este zadarnică orice încercare de maghiarizare printre Români. E. M. K. E. îşi svârle zadarnic banii pe cari îi cheltueşte în acest scop".

Cartea mai cuprinde şi câteva reflexiuni şi meditaţiuni smulse din sufletul cald şi patriotic al autorului. *O. D.*

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

Arhiepiscopul de Canterbury în Atena. Primatele bisericii engleze, la sfatul medicilor, a întreprins pe la mijlocul lunei trecute [Aprilie] o călătorie în sudul Europei, pentru restabilirea sănătăţii sale zdruncinate. In decursul acestei călătorii, a atins şi capitala Greciei, unde s'a oprit pentru vre-o două zile. Inainte de sosire a anunţat telegrafic, pe I. P. S. Hrisostom al Atenei, că ar dori să-i facă o vizită,

dar neoficial. Ţinând cont de dorinţa înaltului oaspe, s'a renunţat la primirea din portul Pireu, cetindu-se numai doxologia, în catedrala arhiepiscopească. La doxologie au participat toţi membrii Sf. Sinod al bisericii greceşti, multă lume selectă din Atena, studenţii facultăţii teologice şi elevii seminarului. La sfârşitul doxologiei au trecut şi pela cripta, care ascunde rămăşiţele pământeşti ale patriarhului Grigorie al Constantinopolului, care în anul 1821, în ziua marelui praznic al Invierii Domnului, a luat cununa martiriului ortodox şi naţional.

Pe urmă oaspele distins a fost condus, cu multă pompă, la reşedinţa arhiepiscopească. După cuvântul de bineventare al arhiepiscopului Hrisostom şi după cetirea telegramelor cordiale trimise de patriarhii ecumenici ai Constantinopolului, Alexandriei şi Ierusalimului, a luat cuvântul arhiepiscopul anglican, care şi-a exprimat întâiu părerea de rău, că nu poate răspunde în limba greacă, cea plină de glorie, [cuvântările au fost tălmăcite de prof. dela facultatea teol. A. Alivizatos], şi că nu se poate prezenta oficial, dat fiind caracterul absolut particular al călătoriei sale. „Deşi călătoria mea are caracter personal, sunt fericit — a zis arhiepiscopul — că am avut ocazie să vizitez oraşul Atena. Sunt însă mai puţin fericit, în ceeace priveşte realizarea planului vechiu al călătoriei mele. Din cauza unor lucrări foarte importante, nu pot să vizitez şi biserica Ierusalimului. Ţin să desminţesc toate inexactităţile scrise în presă, că alte motive ar fi contribuit la zădărnicirea călătoriei mele la Ierusalim.[1] E chestie de timp, altfel călătoria mea ar fi fost irevocabilă. Mă reîntorc în Londra, pentru a pregăti

[1] Patriarhul latin din Ierusalim, prinzând de veste, că arhiep. anglican are de gând să facă o călătorie la Ierusalim şi că această călătorie ar fi să cadă tocmai la sărbătorirea Paştilor, de către ortodocşi, ca muşcat de şarpe a strigat şi a dat alarma în lumea mare. A anunţat curiei papale, că o asemenea călătorie, date fiind legăturile de prietenie între ortodocşi şi anglicani, ar însemna nimicirea morală a romano-catolicismului în ţara sfântă. De aceea să facă tot posibilul ca ea să fie amânată ori împiedecată... Se zice, că cu ocaziunea întrevederii dintre ducele Mussolini şi ministrul de externe Chamberlain, — la intervenţia directă a papei, ar fi venit în discuţie şi călătoria aceasta... Când s'a anunţat, că arhiepiscopul nu va călători la Ierusalim, toată lumea a crezut, că — în urma celor petrecute — aceasta schimbare a itinerariului s'a făcut la intervenţia din Roma [italiano-catolică]. Arhiepiscopul anglican, în decursul scurtei sale petreceri în Atena, a desminţit categoric, în două rânduri, aceste versiuni... Şi e şi greu să-ţi închipui ca un cap al bisericii, ca cea engleză, voind să facă o călătorie la locurile sfinte, unde Mântuitorul nostru Isus Hristos a săvârşit opera mântuirii neamului omenesc, locuri care politiceşte stau sub stăpânire engleză — să fi putut fi câtuş de puţin influinţat în hotărîrea sa, de ţipetele romano-catolicilor, care după cum se vede cunosc aşa de bine artificialitatea situaţiei şi existenţei lor în Palestina, artificialitate, pe care de altfel o regăsim şi aiurea, unde prin puterea banului, a impilărilor administrative de tot felul şi chiar şi a tunurilor, s'au încuibat.

sinodul cel mare al bisericii anglicane, la care vor lua parte 300 episcopi. Voiu fi fericit dacă cu acel prilej se vor discuta serios chestiunile, care se referă la înțelegerea reciprocă a celor două biserici. Sunt fericit, că mi s'a dat ocaziune să comunic cu I. P. S. Arhiep. al Atenei și cu ceilalți ierarhi a Greciei. Legăturile bisericii anglicane cu cele ale Greciei sunt cunoscute. *Cred într'o înțelegere a celor două biserici, spre binele amândurora.*"

După acest răspuns scurt — care ne îndreptățește să vorbim despre o nouă etapă, poate mai roditoare ca cele de până acum, în istoria tratativelor de unire dintre biserica ortodoxă și cea anglicană — I. P. S. Arhiep. al Atenei Hrisostom, i-a dăruit din partea Sf. Sinod al bisericii grecești și în numele acesteia, o frumoasă cruce de aur, pe care a atârnat-o îndată la piept, mulțumind călduros pentru acest dar prețios... In aceeaș zi I. P. S. Hrisostom, i-a întors, la legația engleză, vizita înaltului oaspe, care apoi s'a întors direct la Londra.

*

O ședință festivă a academiei grecești. La sfârșitul lunei Martie, conștiința ortodoxă și națională a poporului grec, a avut o zi de sărbătoare. Academia din Atena într'o atmosferă sărbătorească a preamărit și a răsplătit — prin oferirea cununei de lauri — doi arhierei ai bisericii ortodoxe grecești. Unul este mitropolitul Hrisostom al Smirnei, care cu prilejul catastrofei grecești din Asia mică a suferit moarte de martir [din partea Turcilor], iar al doilea actualul mitropolit al Corintului — al orașului distrus de înfricoșatul cutremur din primăvara anului trecut — Damaschin.

Fericitul mitropolit Hrisostom, în ceasurile celui mai mare dezastru, pe care l-a cunoscut poporul și biserica grecească în Asia mică, a stat neclintit — ca și păstorul celce sufletul și-l pune pentru oile sale — lângă turma sa duhovnicească. N'a părăsit-o nici în clipa în care a avut în față vedenia înfricoșată a propriului martiriu. N'a voit să scape nici în clipa în care i s'a mai putut oferi mijlocul salvării sigure. «*Nu pot să mă îndepărtez de turma mea*», i-a răspuns episcopului romano-catolic, care-l îndemna să-și scape viața, căci și așa nu mai poate face prea mult pentru turma sa. Păstorul cel bun a voit să dea fiilor săi duhovnicești ultima mângăiere a credinței. Și mai ales a voit să-și jertfească viața, ca cel din urmă dar pe jertfelnicul bisericii și al neamului. Și a rămas.

Massele înfuriate și orbite de fanatism, i-au târât trupul plin de sânge pe străzile orașului, până ce prin martiriul propriu le-a stâmpărat setea de sânge. „Academia din Atena cu mâini cucernice vine astăzi — a zis oratorul

festiv — să împletească laurii olimpionului credinței, cu spinii cununei de martir, care a sfințit fruntea însângerată a noului erou al bisericii."

Sentimentele celei mai curate recunoștințe au fost tălmăcite și I. P. S. Sale Mitropolitului Damaschin al Corintului, pentru serviciile nespus de prețioase, pe care, cu periclitarea vieții proprii, le-a adus turmei rămase, pe urma cutremurului, sub cerul liber, fără casă și fără masă.

N'a fost ușor să strecoare din nou în sufletul fiilor săi sufletești — de cari nu s'a despărțit nici o clipă — curajul și încrederea, în mila și ajutorul lui Dumnezeu. Doar, cu câteva decenii în urmă, un alt cutremur a făcut acelaș oraș una cu pământul. A fost un vajnic luptător împotriva desnădejdii, care se lățea și un călduros propoveduitor al întoarcerii pline de pocăință către Domnul... Cu cuvinte mișcătoare s'a îndreptat glasul lui de păstor, către ceilalți frați de sânge din țară și din America, cerându-le în numele iubirii creștine, ajutorul lor neprecupetit, pentru ridicarea din nou a orașului ruinat.

Prin activitatea sa pastorală, excepțional de grea, I. P. S. Mitr. Damaschin, a verificat integral — în ceeace-l privește — cuvintele memorabile, pe care însuș le-a rostit: „Clerul grecesc a făcut din jertfirea de sine o dogmă, iar iubirea față de aproapele a ridicat-o pe piedestalul celei mai înalte virtuți omenești."

München. *N. Popoviciu.*

*

Intărirea credinței ortodoxe în Rusia. Lupta Sovietelor împotriva religiei și îndeosebi împotriva Bisericii continuă. Atitudinea bolșevistofilă pe care a luat-o cu intenție mitropolitul Sergie nu a provocat nici o schimbare. Situația de drept a Bisericii nu s'a îmbunătățit cu nimic. Insă din zi în zi crește văzând cu ochii religiositatea în popor. Crește și se întărește în mod vădit curentul religios. Puterea de expansiune a Bisericii este foarte mare. Pentru întărirea acestei afirmații ne servește o serie foarte bogată de documente, culese tocmai din presa bolșevistă de către renumitul profesor rus Nic. Arseniew și publicate într'o revistă germană.

In comuna Protopopow, care numără 400 de gazde, darea bisericească benevolă numai două familii nu o plătesc. S'a întărit credința într'un grad foarte înalt și între muncitori. „Ofensiva credinței se resimte foarte intens între țărani", scrie corespondentul revistei ateiste „Antireligiosnic", [citate din tratatul lui I. Lagovschi „Biserica luptătoare", în limba rusească] în Nr. din Oct. 1928 al „Curierului mi-

şcării creştine a studenţilor ruşi" din Paris. Mănăstirile distruse de bolşevici duc sămânţa credinţei şi a moralei religioase în toate părţile ţării, în inima societăţii, în sânul căreia trebue să trăească acum călugării şi călugăriţele. „Sovietele din Moscova au distrus mănăstirea Cotiovsche din arhidieceza mitropolitului Sergie. Călugăriţele au fost scoase cu forţa din mănăstire. Acestea au căutat şi aflat adăpost în căsuţele modeste ale ţăranilor din comuna Cotiovsche. Acum comuna întreagă s'a prefăcut în mănăstire" [Rev. „Ateul" 12/VIII 1928]. „In judeţul Mocşanschi, gub. Pensa, au fost nevoiţi a se adăposti în aceiaşi clădire societatea comunistă „Steaua roşie" precum şi călugăriţele unei mănăstiri de maice. „Din această vecinătate nemijlocită alor două forme de viaţă diametral opuse — scrie corespondentul comunist — a rezultat o influenţă dezastruoasă pentru comunism. Comuniştii au fost atraşi de religiune, îndeosebi femeile".

Se clădesc biserici nouă, sau se restaurează cele vechi. Icoane sfinte şi mult cinstite de către popor se poartă din sat în sat în mijlocul unor procesiuni la care iau parte zeci de miide credincioşi; aceste procesiuni cu icoanele făcătoare de minuni, încearcă bolşevicii să le împiedice prin impozite neomeneşti, însă de geaba; aceste sarcini le poartă cu uşurinţă massa credincioşilor pătrunsă de strămoşeasca credinţă. Un învăţat german, care de curând s'a întors din Rusia sovietică vorbia cu multă admiraţie despre poporul evlavios, care zi şi noapte aleargă la capela renumită a „Maicei Domnului din Iberia", capelă aşezată aproape de Kremlin şi pleca de aici cu faţa liniştită a creştinului proslăvit fără ca să dea nici cea mai mică atenţie unui placat bolşevic lipit în nemijlocita apropiere a capelei, cu inscripţia: „Religia este otravă pentru popor".

Foarte interesant este „Călindarul ortodox" al diecezei Ufa, editat în anul 1928 cu aprobarea autorităţilor locale. Paginile acestui calendar — de un cuprins foarte bogat, alcătuesc o adevărată enciclopedie bisericească pentru casa creştinului pravoslavnic. Sunt citate alese din Sf. Scriptură şi din Sf. Părinţi; O deosebită structură sufletească ne zugrăveşte alegerea acestor citate: nădejde, tărie sufletească, pace şi o adâncă implorare a Domnului pentru ajutor şi putere. Să privim ceva mai deaproape această colecţie de texte, căci este foarte caracteristică şi să nu pierdem din vedere faptul, că în Rusia de azi se găseşte foarte greu o Biblie. De aceea Biserica s'a văzut nevoită să împărtăşească fiilor ei cuvântul lui Dumnezeu sub forma unui călindar. Astfel încă pe pagina a doua ne salută cuvintele de mângăiere ale prorocului Ieremia: „Fericit celce întru nădejde aşteaptă mântuirea, care va veni dela Domnul".

Aceste cuvinte pot fi considerate ca dătătoare de ton. [Apariţia acestui calendar a fost interzisă pe anul 1929]. Căci pentru omul cu credinţa în Dumnezeu şi în puterea Lui biruitoare: „Isus Hristos eri şi azi şi în veci este acelaş" şi „cuvântul trup s'a făcut şi între noi a locuit". „Numai întru Domnul se odihneşte sufletul meu, dela El vine mântuirea mea", strigă împreună cu psalmistul sufletul oropsit şi la el se refereşte cuvântul profetic: „In Sion scăpaţi ceice locuiţi fata Vavilonului" [Zah. II 7], precum şi strigătul de îndemnare: „Acum dar fiilor, râvnitori fiţi legei şi daţi sufletele voastre pentru legătura părinţilor noştri" [I Mac. II 50]. Şi iarăş mângăiere întru Domnul: „Când se sfârşea întru mine sufletul meu, de Domnul mi-am adus aminte; şi să vie cătră tine rugăciunea mea la sf. Biserica ta" [Iona II 8], căci El toate le chiverniseşte: „Domnul este răzbunător şi înfricoşat întru mănia Sa". Asemănător cu acesta este conţinutul textelor luate din scrierile sf. Părinţi. „Acela poate fi numit fericit, care a câştigat biruinţa prin răbdare" [Antoniu]. „Fără luptă nimeni nu poate fi încununat"] Efrem Sirul]. Şi iarăşi cuvintele pătrunzătoare ale proroculul, cari aşa de minunat se po'rivesc pentru poporul rusesc în situaţia lui strâmtorată în care se găseşte: „Iată vin zilele, zice Domnul; şi voi trimite foamete pe pământ, nu foamete de pâne, nici sete de apă, ci foamete de a auzi cuvântul Domnului", [Amos VIII, 11].

Pentru viaţa religioasă a anumitor cercuri de credincioşi intelectuali din Rusia este caracteristică influenţa puternică pe care o produce acum filosofia cugetătorului religios rus N. F. Fedorov [1828—1903]. Acesta face o încercare de a justifica din punct de vedere religios întreaga civilizaţie tehnică, arătându-o voită de Dumnezeu. Prin aceasta tendinţă genial susţinută sufere o grea înfrângere propaganda antireligioasă, pentru care progresul tehnic formează cea mai puternică armă împotriva religiei. Căci progresul tehnic — zice Fedorov — este o realizare a scopului dumnezeesc, anume, ca omul să devină stăpân al naturii. Insă totodată individul, împreună cu întregul neam din care face parte, precum şi civilizaţia tehnică este obligată să se supună lui Dumnezeu. Fedorov crede în puterea Duhului sf. care toate le învinge, toate le transformă, toate le divinizează, crede în viaţa de veci, care ni s'a dăruit nouă. El se ridică deasupra tuturor partidelor, deasupra contrastelor vieţii sociale şi politice, El poartă în sine puterea dătătoare de viaţă, puterea de a ierta toate, de a crea şi de a mântui. Creştinismul nu poate fi un partid. El este o operă comună pentru toţi, fie materialişti fie idealişti, fie optimişti, fie pesimişti. Creştinismul se ridică deasupra tuturor partidelor; el nu are duşmani şi nu poate

să aibă duşmani. Duşmănia împotriva creştinismului este numai o înţelegere greşită.

A scrie acestea, era o mare îndrăsneală înainte cu 30 sau 25 de ani; pare a fi o mai mare îndrăsneală, ba chiar o greşală de a repeta aceste cuvinte în Rusia sovietelor: căci religia, Dumnezeu, Hristos sunt cuvinte pentru cari o ură fierbinte clocoteşte în pieptul stăpânitorilor de azi. Insă din această reînviere a filosofiei lui Federow în Rusia vorbeşte sentimentul supremaţiei covârşitoare, vorbeşte biruinţa lui Dumnezeu asupra răutăţii omeneşti, şi asupra puterii întunericului, vorbeşte sentimentul care pune pe buzele sfântului apostol Ioan cuvintele: „Aceasta este biruinţa care a biruit lumea — credinţa noastră".

[Religiöse Besinnung] Trad. de **Dr. Nicolae Terchilă.**

*

INTERNĂ.

Adunările eparhiale din mitropolia Ardealului s'au întrunit şi anul acesta în sesiune ordinară, în Dumineca Samarinencii, pentru a lua cunoştinţă despre viaţa bisericească desfăşurată în anul trecut şi pentru a chibzui drumuri nouă, de rodnică evoluţie a instituţiei sacre, pentru viitor. Din rapoartele publicate în foile eparhiale desprindem îmbucurătoarea constatare, că şedinţele adunărilor eparhiale s'au desfăşurat în atmosfera unui viu interes pentru problemele bisericeşti şi a unei armonii de cel mai bun augur. Această atmosferă dovedeşte, că importanţa adunărilor eparhiale de după unire nu a scăzut. Ea şi-a schimbat numai caracterul. Inainte de răsboiu problemele sinoadelor eparhiale erau mai multiple, pentrucă ele cuprindeau toate laturile vieţii publice româneşti din Ardeal, desfăşurate în alvia ocrotitoare a organizaţiei noastre bisericeşti. După realizarea idealului nostru naţional, Biserica şi-a limitat tărâmul de activitate, revenind la misiunea sa specială, de evanghelizare şi culturalizare. Ceeace a pierdut această misiune în extindere trebuia să câştige însă în adâncime şi intensitate. Iată pentruce şi adunările eparhiale dau din ce în ce tot mai mare atenţiune problemelor strict bisericeşti.

Sesiunea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu a fost deschisă de I. P. S. Mitropolit Nicolae prin următorul discurs de o remarcabilă importanţă şi actualitate:

Hristos a înviat,
Domnilor deputaţi,

Creştinească salutare de ziua Invierii Domnului, cu care Vă întâmpin de bun sosit la adunarea arhiepiscopiei

noastre, şi de data aceasta, ca întotdeauna, este ecoul marei bucurii ce am simţit-o cu toţii, împreună cu întreg clerul şi poporul nostru credincios, prăznuind luminata sărbătoare a sfintelor Paşti.

Din mijlocul praznicului s'a desprins, ca o sfântă binecuvântare a Celui înviat, cuvântul: *Pace vouă!* — şi răsunetul lui s'a revărsat în înviorătoare unde de evlavie în inimile obştei credincioase.

Pe când în alte părţi ale sfintei noastre Biserici o seamă de creştini nu s'au putut linişti din cauza terminului sfintelor Paşti, în arhiepiscopia noastră — şi cred şi în celelalte eparhii din mitropolia Ardealului, ca şi în majoritatea covârşitoare a vechiului regat — duhovniceasca bucurie a sărbătorii n'a fost tulburată prin certe şi împărecheri. Agitaţia purtată împotriva terminului sfintelor Paşti n'a putut altera ascultarea pe care poporul nostru, în nestrămutata lui alipire către Bicerică, a dat-o hotărârii Sf. Sinod — singurul for competent a-şi spune cuvântul şi a decide într'o chestiune ca aceasta.

In această atitudine deamnă şi înţeleaptă a poporului nostru eu găsesc o profundă interpretare. Călăuzit de simţemintele sale de evlavie, poporul a înţeles că lucrul de căpetenie în sărbătoarea Invierii nu este *când*, ci *cum* o prăznueşti. Nu terminul la care-ţi soseşte, ci credinţa şi sufletul cu care o primeşti şi o trăieşti. Crezi tu în faptica înviere a Domnului din morţi? Crezi tu că El este „învierea şi viaţa"? Şi scoţi din credinţa în Hristos cel înviat toate consecinţele pentru sufletul şi pentru viaţa ta? Dacă nu faci aceasta — atunci, ori în ce zi te-ar ajunge Paştile, pentru sufletul tău închis în necredinţă şi indiferentism solia lor va răsuna în pustiu.

Din acest punct de vedere, care nu se opreşte numai la forme, ci pătrunde în esenţa chestiunilor, datoria cea mare a tuturora care ne iubim Biserica şi poporul era, să găsim căile şi mijloacele cele mai eficace pentru a face pe oameni să prăznuiască Invierea Domnului cu cât mai multă credinţă şi să scoată din prăznuirea ei cât mai vii puteri pentru sufletele lor. Cât de edificatoare ar fi fost o discuţiune astfel îndrumată!

Dar mie mi se pare că noi, în genere, ne ocupăm prea mult de chestiuni cari nu sunt cele esenţiale ale Bisericei.

Dela unire încoace obiectul principal, de care s'au ocupat înaltele corporaţiuni ale bisericei, a fost unificarea organizaţiunii noastre bisericeşti. Fără îndoială era necesară această unificare, şi putem avea satisfacţiunea de a fi realizat o operă bună şi care cu timpul, pe urma experienţelor câştigate, va putea fi făcută din ce în ce mai bună.

Insă nu trebue să uităm, că organizaţiunea nu este scop pentru sine, ci este numai un mijloc, un instrument prin care Biserica să-şi poată înfăptui mai cu înlesnire scopurile sale spirituale. *Acestea* sunt cele esenţiale, cari nici o clipă nu trebuesc pierdute din vedere.

De câţiva ani încoace în planul prim al preocupaţiilor mai ales în unele părţi ale Bisericei, a întrat reforma ori nereforma calendarului, iar acum pe urmă un amănunt al ei, terminul Sf. Paşti. S'au pornit discuţii, purtate cu patimă şi vorbe aspre, în presa zilnică, în întruniri şi chiar în parlamentul ţării, simţindu-se obligaţi reprezentanţii partidelor politice să-şi spună pe rând cuvântul în chestiunea pascaliei. Dacă un învăţat străin şi care până atunci nu ne-ar fi cunoscut, ar fi venit la noi în aceste câteva luni din urmă, cu gândul să studieze viaţa religioasă şi manifestările ei la poporul românesc, ar fi rămas foarte probabil cu impresia că în centrul interesului religios la noi stă pascalia şi toate celelalte probleme sunt în atârnare de ea. Aparenţele, cel puţin, i-ar fi dat destulă îndreptăţire.

Nu contest că asemenea chestiuni îşi au şi ele însemnătatea lor; totuşi, o însemnătate periferică în viaţa religioasă. Celce ar vrea să găsească în ele dovada unui viu interes religios, ar trebui să constate imediat că, în asemenea cazuri, interesul religios e foarte rău călăuzit. De sigur e o rătăcire ca interesul religios să fie îndrumat spre lucruri secundare, luând locul marilor probleme şi îndatoriri cari singure au dreptul să înlănţuiască toată atenţiunea şi să încordeze puterile cele mai bune ale bisericei, pentru rezolvarea lor.

Scopurile bisericii sunt identice cu scopurile religiunii. Celce scapă din vedere această orientare, acela rătăceşte pe cărări lăturalnice. Iar scopurile religiunii se referă, mai pe sus de toate, la opera cea mare şi sfântă a mântuirii sufletelor. Cum să pogori idealul religios în sufletele cari au nevoie de mântuire; cum să propovăduieşti mai cu succes evanghelia lui Hristos; cum să răspândeşti lumina ei în păturile largi ale poporului; cum să apropii adevărurile eterne ale ei de mentalitatea lumii de astăzi; cum să faci pe oameni să-şi deschidă inimile pentru primirea harului dumnezeesc; cum să-i ridici din superstiţii şi păcate, din întuneric şi patimi; cum să-i aduci la Hristos şi la o viaţă împreună cu Hristos; cu un cuvânt, cum să întronezi împărăţia lui Dumnezeu în lume — aceasta este misiunea Bisericii! Acestea sunt marile îndatoriri cari izvorăsc din ea.

Numai când Biserica e pe deplin conştientă de misiunea ei şi luptă din răsputeri să o realizeze, numai atunci poate fi ea cu adevărat folositoare neamului printr'o activitate care prin nimic altceva nu poate fi substituită.

La noi un popor întreg, fericit pe urma înfăptuirii unităţii sale naţionale, aşteaptă cu ardoare ca Biserica lui

care l-a adăpostit dealungul veacurilor, Biserica care s'a identificat cu el în mijlocul suferinţelor, Biserica strămoşilor, să-i coboare în suflet marile realităţi ideale ale credinţii în Dumnezeu, aşteaptă acea reformă a sufletelor fără de care întreg edificiul vieţii sale naţionale e clădit pe nisip.

Şi când chemarea vremii te îndrumă cu o răspundere a'ât de covârşitoare spre înţelegerea clară a rosturilor superioare ale Bisericii, când poporul tău îţi cere *pânea vieţii*, atunci tu îi oferi Calendarul şi Pascalia drept cel mai de căpetenie element al ortodoxiei — şi-l agiţi şi-l învrăjbeşti pe asemenea chestiuni periferice, încât nici sărbătoarea Invierii Domnului n'o mai pot prăznui în aceeaşi zi fraţii cari au fost despărţiţi prin hotarele nedrepte şi cari abia de câţiva ani s'au strâns sub acoperemântul aceleiaşi patrii române!

Nu este aceasta o regratabilă abatere dela misiunea Bisericii, o deviare pe cărări secundare dela acel *lucru care trebueşte?!* Nu este aceasta o dureros de îngustă interpretare a ortodoxiei — a ortodoxiei pe care a păstrat-o întotdeauna şi Biserica noastră şi care nu este altceva decât creştinismul integral, religiunea mântuirii în toată plenitudinea şi curăţenia ei, aşa cum ne-a dat-o Mântuitorul şi cum ne-au predat-o sfinţii Săi învăţăcei şi apostoli?!

Intr'adevăr, ceice iau lucrurile secundare ale ortodoxiei drept cele esenţiale ale ei, aceia se aseamănă cu oamenii cari mânâncă coji, neştiind cât de dulce este miezul.

M'am simţit dator să fac aceste observaţii interpretative pentru mine şi pentru iubita mea preoţime, la care fac apel şi dela acest loc, să aibă pururea în vedere problemele centrale ale misiunii sale, să nutrească poporul cu pânea cea adevărată a vieţii şi să adape sufletele însetate ale credincioşilor cu apa cea vie, de care ne vorbeşte Mântuitorul în evanghelia care s'a cetit astăzi.

Venerabilă adunare eparhială,

Din rapoartele ce le va prezenta Consiliul arhiepiscopesc, veţi binevoi a lua cunoştinţă despre desfăşurarea vieţii bisericeşti, dela ultima noastră întrunire încoace, despre starea aşezămintelor noastre de cultură religioasă-morală, despre tot ceeace am putut realiza şi despre ceeace ne a rămas să înfăptuim în viitor. Voi fi foarte fericit dacă din discuţiunile şi hotărârile noastre, eu şi consiliul meu vom

primi îndemnuri folositoare pentru progresul sfintei noastre biserici.

Cu această dorinţă. rugând pe bunul Dumnezeu să-şi trimită darul Său asupra lucrărilor noastre, sesiunea ordinară a adunării arhiepiscopiei noastre din anul 1929 o declar deschisă.

*

† **Prof. Dr. C. Chiricescu.** A murit profesorul Dr. C. Chiricescu dela facultatea teologică din Bucureşti. Timp de 35 ani a fost isvorul, la care s'au adăpat mulţime de generaţii de tineri iubitori de ştiinţă teologică. Căci fusese profesor şi director la seminarul din Huşi, apoi la cel din Iaşi, înainte de a ajunge la catedra universitară din capitală. In cursul vieţii sale a fost onorat şi cu alte însemnate demnităţi: a fost director al Tipografiei cărţilor bisericeşti, director al cultelor, administrator al Casei bisericii, decan al facultăţii teologice, membru al congresului naţional bisericesc, iar Sf. Sinod l-a designat să studieze problema îndreptării calendarului.

Odihnească în pace în laturea drepţilor!

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

† **Em. Ungureanu.** A murit şi marele filantrop şi devotat membru al bisericii, bănăţeanul *Emanoil Ungureanu* din Timişoara. S'a născut la 1 Ianuarie 1846 în Satchinez. In 1874 şi-a început cariera de avocat, părăsind o în 1910. A fost devotat bisericii ortodoxe şi neamului său cu toate ale sale. Cel mai de seamă factor, din punct de vedere iuridic, în procesul de eliberare a bisericii şi al averilor noastre mănăstireşti de sub jugul ierarhiei sârbeşti; cel mai stăruitor pentru înfiinţarea episcopiei ortodoxe române din Timişoara; a stăruit pentru ridicarea frumoasei biserici din Timişoara Fabric; a lucrat din puteri pentru înfiinţarea parohiei din Vârşeţ; a luptat pentru înfiinţarea alor 2 parohii nouă în Timişoara, şi reuşindu-i a pus bază fondurilor necesare pentru zidirea bisericilor şi a caselor parohiale pe seama lor; mare apărător al şcoalelor confesionale şi mare sprijinitor al „Astrei" şi al Societăţii pentru fond de teatru pentru Românii din Ardeal şi Ungaria; a stăruit ~~şi~~ lucrat pentru ridicarea unui palat cultural în Timişoara; a înfiinţat sau a îndemnat să se înfiinţeze mai multe instituţii economice; a purtat grije de ucenicii români, conducând căminele lor; a contribuit băneşte şi a sprijinit presa ardeleană; la moartea lui A. Mocioni, în 1890, înfiinţează fundaţia „Mocioni" cu 2500 florini pentru scopuri culturale, la 1892 face fundaţia „Mitra Ungureanu" cu 2000 florini pentru o şcoală din Timişoara, la 1912 face fundaţia de 372,000 Coroane pentru trebuinţele culturale

ale episcopiilor din metropolia ortodoxă română a Ardealului, iar din 5 procente ale venitului anual al acestei fundaţiuni să se închege un fond pe seama episcopiei de Timişoara. Averea, ce i-a mai rămas la moarte a lăsat-o pe seama palatului cultural şi al bisericilor din Timişoara. Iată foarte pe scurt viaţa bogată în fapte a marelui Emanoil Ungureanu.

Să-l lăudăm? N'are lipsă. Il laudă viaţa, pe care a trăit-o.

Note şi informaţii.

Un an şi jumătate dearândul presa de scandal a susţinut o vie agitaţie în jurul unor contracte de furnituri sanitare, încheiate sub ministeriatul părintelui Ion Lupaş. In legătură cu aceste furnituri distinsul preot, învăţatul profesor universitar şi ilustrul academician a fost obiectul unor bănuieli pe cât de fără temeiu, pe atât de desonorante. Vrăşmaşii săi politici, vrând să-l scoată din circulaţia vieţii publice, măcar pe un timp oare care, până-şi vor putea aranja trebşoarele, au lansat cele mai alarmante calomnii la adresa fostului ministru al sănătăţii. Sensibilitatea morală a omului, care şi-a jertfit un sfert de veac din viaţa sa binelui obştesc şi de a cărui cinste nimeni n'a îndrăsnit să se atingă vr'odată, a insistat în nenumărate rânduri la forurile competente să fie judecat şi să i se lămurească situaţia în faţa opiniei publice. N'a fost ascultat. Fiindcă interesul adversarilor săi politici era să i se menţină situaţia neclară. Iar în ceasul al unsprezecelea aceiaşi adversari l-au trimis la parchet, ca pe orice borfaş, cu toate că Constituţia ţării, care se cere respectată, prevede alte instanţe pentru judecarea miniştrilor. Fireşte părintele Lupaş nu s'a prezentat. Instrucţia însă şi-a făcut cursul. Şi rezultatele ei arată — ceeace ştia aproape toată lumea care cunoaşte pe acuzat — că tot ce s'a vânturat în presă sau în întruniri politice în legătură cu „afacerea siringilor" a fost pur şi simplu opera celui mai abominabil desfrâu al calomniatorilor.

Dacă presa vizată crede că are cu totul altă misiune decât a calomnia, ea e datoare să publice zilnic cel puţin un an şi jumătate categorica desminţire a tuturor vorbelor de ocară cu cari a fost împroşcat distinsul preot, învăţatul profesor şi ilustrul academician Dr. I Lupaş.

*

Literatura de Paşti a anului acestuia n'a fost mai bogată, nici mai inspirată decât a anilor trecuţi. Articole s'au

BCU Cluj / Central University Library Cluj

scris şi în gazetele şi revistele nebisericeşti. Cele mai multe însă tradează idei de împrumut, culese din reviste străine de pe la anticari. Asta e un procedeu încetăţenit de mult în presa noastră în deosebi cotidiană. E şi esplicabil.

Ceeace nu ne poate împăca — neavând nici o scuză — este faptul, că autorii articolelor pascale, în marea lor majoritate, scriu Paşte [singular] în loc de Paşti [plural].

Nu ştiu de unde au luat scriitorii pe acest „paşte". Căci din „limba veche şi 'nţeleaptă" a cărţilor noastre bisericeşti nu l-au putut lua. Acolo nu se găseşte, pretutindeni fiind vorba de *Paşti*.

*

M. S. scumpul nostru Rege Mihai I împlinind vârsta de 7 ani, de sf. Paşti s'a mărturisit şi s'a cuminecat. Actul important s'a desfăşurat în paraclisul sf. Patriarhii. M. Sa s'a spovedit în faţa P. F. S. Patriarhul Miron, în Vinerea Patimilor, la orele 5 după masă. Iar sf. Cuminecătură a primit-o la liturghia săvârşită în Sâmbăta sf. Paşti.

Cu acest prilej P. F. Patriarh Miron a dăruit M. Sale o frumoasă cărticică de rugăciuni, cu dedicaţia: „In amintirea primei spovedanii în paraclisul Patriarhiei, 29 Martie 1929". Iar A. S. R. Principesa Mama Elena i-a dăruit Noul Testament, legat frumos şi provăzut cu insigniile regale.

Fie ca Dumnezeu să îndrepteze paşii scumpului nostru Rege Mihai I spre tot ce este bun şi frumos, pentru mărirea şi fericirea neamului de sub cârmuirea sceptrului său.

*

In „Universul" dela 9 Maiu cor., închinat unirii, a apărut şi un articol al dlui V. Goldiş, în care autorul făcând comparaţie între ziua de 1 Decemvrie 1918 şi sărbătoarea de acum, ajunge la constatări generale pe cât de pesimiste, pe atât de neîntemeiate şi nelalocul lor ieşite fiind din peana unui fost ministru. Il asigurăm, că biserica are cap şi cârmaciu, şi că se găsesc şi azi destui, cari neconstrânşi „de opinia publică" [!] să se jertfească cu drag pentru ţară. — Dar ce să mai aşteptăm? Dl Goldiş face parte dintre bătrânii cari îşi închipue că deodată cu trecerea lor vine sfârşitul lumii.

Articolul a făcut foarte rea impresie, şi „Universul", publicându-l, un foarte rău serviciu ţării. O spune unul, care nu face politică de partid.

*

„Biserica şi Şcoala" din Arad în Nr. 11—12 atrage atenţia Onor. Minister al Instrucţiunii asupra primejdiei ce o aduce cu sine ştergerea orelor de religie din şcoalele de ucenici. Constatăm cu bucurie, că corpul didactic al

acestor şcoale din Arad a protestat alăturea de catehetii noştri împotriva acestei măsuri, cari cu adevărat mână sufletele meseriaşilor spre extrema stângă. — Ne asociem şi noi la acest protest.

*

Toată biserica ortodoxă recunoaşte unanim necesitatea întrunirii unui nou sinod ecumenic. I. P. S. Patriarhul Constantinopolului a trimis la Bucureşti pe I. P. S. Sa Mitropolitul Hrisant de Trapezunt ca să discute această chestiune cu I. P. S. Sa Patriarhul Miron. Inainte de a se ţinea sinodul ecumenic se vesteşte că patriarhii din Constantinopol, Ierusalim, Alexandria, Antiohia, Serbia şi România vor ţinea conferinţe pregătitoare într'un centru ortodox.

*

Copii martiri pentru ortodoxie! Ce grăitor! — Scriitoarea americană E. Almedingen istoriseşte, cum au murit moarte de martir câţiva copii în capela Orfelinatului din Petrograd. Copiii aceştia au auzit pe nişte soldaţi bolşevici, cum se sfătuiau într'o crâşmă să profaneze şi jefuiască capela numitului orfelinat, şi s'au hotărât să apere biserica. Orfelinatul şi biserica erau închise. Ca să poată intra, au rupt o fereastră, şi intrând s'au aşezat în jurul sfântului prestol. Nu peste mult bolşevicii au spart uşa bisericii şi s'au turburat că au găsit pe copii acolo. I-a provocat să iasă, dar nici unul n'a voit. Ca să-i intimideze, bolşevicii au împuşcat pe doi dintre ei. Nici unul n'a vrut însă să se depărteze de prestol. Bolşevicii atunci i-au ucis pe toţi. Unul dintre copii, pe care mama-sa l-a aflat încă viu lângă prestol, trăgând de moarte în braţele mamei sale şoptia: „Mamă, am apărat casa lui Isus şi soldaţii n'au avut curaj să se atingă de altar până am fost noi încă vii!"

*

Proiectul de reformă a învăţământului teologic, alcătuit de o comisie mixtă din membri ai Sf. Sinod şi ai Ministerului Cultelor, va fi discutat de Sf. Sinod în şedinţele, cari vor urma imediat după zilele sf. Rusalii. Proiectul prevede câte un seminar de fiecare eparhie cu caracter de liceu religios, câte o academie teologică de mitropolie, şi câte o facultate la universităţi. Academiile vor libera licenţe, facultăţile şi doctorat.

*

Sf. Sinod a decis ca întâia Duminecă din luna Iunie să fie zi de propagandă pentru temperanţă şi combaterea alcoolismului. In această Duminecă se ordonează să se ţină predici antialcoolice în toate bisericile şi să se organizeze

în localităţi, după posibilitate, festivităţi preamărindu-se virtutea temperanţei.

Mare băgare de seamă, ca între faptă şi vorbă să nu fie contradicţie!

*

Eparhia din Arad se pregăteşte să iubileze urcarea pe scaunul episcopesc de acolo a celui dintâi episcop român, a lui *Nestor Ioanovici*. La 24 Octomvrie cor. se împlinesc o sută de ani. Deşi după Nestor Ioanovici, care n'a păstorit ca episcop de Arad decât 2 ani, au urmat iarăşi episcopi sârbi, Consiliul eparhial arădan voieşte să prăznuiască triumful unei idei, pentru care luptaseră înaintaşii noştri de acum un veac, cu atâta ardoare.

*

„Un profesor" dela Blaj se trudeşte să dovedească, pe trei coloane ale „Unirii" patronilor săi, că ortodoxia a fost o pacoste pe capul neamului românesc, câtă vreme unaţia l-a acoperit de toate bunătăţile trupeşti şi sufleteşti. Este fals — zice, fireşte, canonicul profesor al „Unirii" — că Biserica ortodoxă a fost un incomparabil factor de educaţie în istoria noastră naţională, că ea a zămislit şi a păstrat sufletul neamului nostru în toată puritatea lui creştinească şi românească. Din Constantinopol — continuă eruditul apologet al unaţiei şi calomniator al ortodoxiei — nu putea veni decât „inerţie şi tembelism oriental". Adevărat, măreţia faptelor voevozilor Ştefan cel Mare, Mihaiu Viteazul, Brâncoveanu, sau ale ierarhilor „schismatici" Melhisedec, Antim Ivireanul şi ale altora nu o contestă nici ucenicul dlui Dr. A. Russu, dar — adaogă tot el — oamenii aceştia nu au dat ceeace au dat *pentrucă*, ci *cu toatecă* au fost ortodocşi. Eroismul acestor stâlpi ai neamului nostru nu trebue căutat în credinţa lor, ci în proverbialul adevăr că „Românul are şapte vieţi în pieptu-i de aramă".

Şi aşa mai departe...

Câtă vreme prin unaţie ni s'a deschis drumul spre civilizaţia occidentului şi dacă, Doamne fereşte, toţi Românii ne dam cu papa, ţara românească se civiliza până acum — nevoie mare...

Cronicarul anonim al „Unirii" nu ştie, că cea dintâi slovă românească s'a scris în Biserica ortodoxă, că vechea noastră literatură bisericească *ortodoxă* a format limba unitară pe care o înţelegeau toţi Românii [cfr. prefaţa Noului Testament al Mitropolitului Simion Ştefan, care n'a fost papistaş], că credinţa ortodoxă şi-a avut martirii săi — şi încă mulţi! —, câtă vreme unaţia nu s'a făcut de dragul papei, ci pentru „blidul de linte" pe care-l îmbia acesta iobagilor schismatici. Chiar dacă ar exista o muce-

nicie uniată deci, ea n'ar fi pentru credinţă, ci pentru altceva... de domeniu mai puţin spiritual şi religios. Doar însuşi marele vlădică Ioan Inocenţiu Micu-Klein a spus, că dacă binefacerile de ordin material, sau politic, promise de către Habsburgi nu se vor acorda — se rup peceţile!

Cât despre binefacerile de ordin cultural, venite pe urma unirii, noi le cunoaştem destul de bine. Noi preţuim după cuviinţă râvna ştienţifică a dascălilor Micu, Şincai şi Maior. Şi a altor blăjeni *vechi*, nebotezaţi cu apă iezuită. Ei au însă marea calitate de a nu fi fost uniţi decât formal. Cu sufletul au rămas, ca şi poporul, în sinul bisericii ortodoxe. Toată zestrea sufletească şi naţională a lor au adus-o din Roma chesarilor, nu din a Papilor patroni ai Habsburgilor dela Viena.

Roma papală, prin Biserica uniată, ni-a trimis cu totul altceva decât limbă, cultură şi simţire românească: ea ni-a trimis limbă cipariană [spirit în loc de duh!], tunuri dărâmătoare de altare [Bucov], Hajdudorogul, neparticiparea ierarhilor uniţi la slujba religioasă a încoronării primului rege al tuturor Românilor, analfabetismul din părţile nordice ale Ardealului, garnisit cu sărăcie, pe dl Georgescu fost — ce-a fost — la Astra, pe dl Dr. Al. Russu la „Unirea", pe dl Z. Pâclişeanu la Minister, bugetul scandalos din anul acesta — şi alte bunătăţi... ejusdem farinae.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Credem, că dl „profesor" care sufere de obsesia „vorbelor răspicate" poate fi mulţumit. I-am servit câteva. Ca să nu le uite, le rezumăm: Tot ce ne-a venit dela papistaşi prin unaţie este rău; tot ce este bun în lumina venită la noi dela Apus, nu e catolic. Punct.

*

„Noua Revistă Bisericească" de sub conducerea dlui T. P. Păcescu se ocupă pe larg într'un articol temeinic, de reorganizarea învăţământului teologic. Iată părerea D-Sale despre Academiile teologice din Ardeal:

Academia teologică presupune o cultură secundară, egală cu a ori cărui alt student ce urmează o şcoală de specialitate superioară învăţământului secundar, sau o anumită facultate, a unei universităţi.

Şi preotul nu poate fi lipsit de o cultură generală umană. El devine un specialist ca şi inginerul, ca şi medicul, ca şi arhitectul, ca şi advocatul, ca şi profesorul.

Specialitatea preotului nu-i însă numai de natură ştiinţifică. Specialitatea lui este în măsură egală ştiinţifică şi morală.

Mediul embiant care-i înlesneşte educaţia morală special religioasă şi preoţească este *internatul teologic* al Academiei.

Student teolog, funcţionar, trăitor în diverse mediuri este o negaţiune a principiului de educaţia specială preoţească.

Internatul teologic al Academiilor înlătură pretenţia acelora care socotesc seminariile teologice cu 8 clase, singurele chemate să asigure adevărata pregătire morală a preotului de mâine.

Internatele teologice vin şi complectează, sau mai bine zis desăvârşesc inclinaţiunea firească a studentului teolog pentru misiunea de preot.

Urmează deci, că acolo unde sunt Academii teologice, să se înfiinţeze şi organizeze şi internate teologice; iar unde nu sunt să se înfiinţeze şi academii şi internate teologice

*

In inima Clujului românesc se ridică încet dar sigur tot mai măreaţă şi mai frumoasă simbolica şi monumentala catedrală închinată Dumnezeului strămoşilor noştri. Ea este opera iniţiativei îndrăsneţe şi grijei părinteşti a neostenitului ierarh care conduce tânăra eparhie ortodoxă a Clujului: P. S. Episcop Nicolae Ivan.

Printre multele preocupări legate de înalta sa diregătorie, P. S. Sa îşi rupe vreme să urmărească şi să supravegheze cu o nobilă pasiune aşezarea una peste alta a pietrilor frumos cioplite, menite să dureze locaş de închinare pe seama celorce până ieri nu aveau putinţa să se închine decât în smerite bisericuţe de lemn.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inţelegem bucuria care 'n fiecare zi înseninează inima P. S. Sale, când înconjoară noul Sion, vorbind cu pietrile şi cu Dumnezeu. E bucuria ctitorului — în toată curăţenia ei.

Dl Iorga are dreptate deplină când spune în ziarul d-sale:

„Alţii fac politică, trăiesc pentru politică, acolo-şi au prietenii şi acolo duşmanii, schimbători de pe o zi pe alta, acolo pierd şi de acolo — mai ales — câştigă. El nu trăeşte decât pentru averea diecezei lui şi pentru lăcaşul de închinare al Bisericii lui.

Cu câţi ani îl apasă pe umerii cari încă nu se dau, scundul fiu al ţarinei româneşti din ţara odată supusă străinului, urmaşul neamului de supuşi pământului, *Nicolae Ivan*, Episcop al credincioşilor de lege răsăriteană, lucrează aşa cum îi e făptura, strânsă şi îndărătnică. De ce atâta gâlceavă zădarnică în jocul unde este atâta de construit cu aceste mâni atâtea veacuri legate? Ce se cere nu e asta; fac'o aceia cari şi-au isprăvit lăcaşurile! Iar noi, noi le începem... Şi e lucru mult, aşa de mult! Avem grabă... Piatra muntelui se cere aşezată.

Şi Episcopul Nicolae al Clujului face ctitorie..."

*

Sensaţionalele destăinuiri făcute simultan de „Telegraful Român" şi „Revista Teologică" în legătură cu noul buget al cultelor, care prin sumele mari ce le acordă cultelor minoritare în proporţie cu numărul credincioşilor lor, nedreptăţeşte profund Biserica ortodoxă — au fost reproduse de aproape întreaga noastră presă bisericească şi discutate în recentele adunări eparhiale.

Evident, atâta încă nu ajunge. Problema trebue ţinută la suprafaţă, pentruca tuturor iubitorilor de adevăr să li se deschidă ochii şi să vază că nu se face o exagerare când se spune, că stăpânirea românească permanentizează în chip inconştient (ori dacă se face conştient, cu atât mai rău!) o situaţie criminală, moştenită dela Habsburgii surpători de altare ortodoxe. Iar asta nu e politică bisericească, ci inconştienţă politică. Biserica ortodoxă a fost prea mult martirizată de stăpânirile străine pentruca să mai îndure prigoniri şi din partea stăpânirii româneşti. Atât constituţia ţării cât şi Legea cultelor prevede o „deopotrivă libertate şi protecţiune" din partea statului pe seama tuturor cultelor din România. De ce nu respectă guvernele constituţia şi legile statului?

Situaţia este atât de gravă, încât ea nu mai poate dura. Problema trebue să formeze obiectul unei interpelări în corpurile legiuitoare. Această datorie le revine în primul rând ierarhilor noştri. Şi credem că şi-o vor face. Altfel ne vom pomeni cu viitorul buget alcătuit după acelaş criminal tipicon, care-şi bate joc de Biserica majoritară a ţării.

*

Ne cade în mână adresa Ministerului Instrucţiunii Nr. 17380/1929 referitoare la examenele de capacitate ale profesorilor de religie.

In ea se spune, că acest examen se va ţinea în sesiunea anului 1930 şi se fixează condiţiile de admitere. Intre altele se cere certificat de maturitate (bacalaureatul), diploma de licenţă sau doctorat în teologia creştină ortodoxă sau diploma (absolutorul) de absolvirea studiilor superioare teologice creştine ortodoxe, care poate fi echivalată cu licenţa.

Art. 43 din noua lege a înv. secundar spune: „Profesorii de religie se recrutează în condiţiile arătate la art. 38, cu deosebirea că acestora li se cere să aibă doctoratul sau licenţa în teologie sau diploma de absolvirea studiilor superioare teologice ale confesiunii respective, având în acest caz la bază diploma de bacalaureat sau de maturitate".

Text limpede. Institutul din Sibiu — numit curent *seminar*, fără a fi seminar, care dela 1909 cere studenţilor

să aibă la încriere absolvența liceului cu 8 clase, care la noi era clasic, și examenul de maturitate, și care era cea mai superioară școală teologică ortodoxă din Ungaria, credem că a putut elibera diplome, cari fără multă greutate să se poată echivala cu o diplomă de licență. Atunci nu știm ce interes au unii oameni dela București să pună atâtea piedeci unor oameni, pe cari sufletul lor îi îndeamnă să se dedice catedrei de religie secundare, numai ei, și încă numai în Ardeal. Oare On. Minister al Instrucțiunii nu dispune de atâta autoritate, ca să domolească trufia unor domni, cari își închipue, că numai pe străzile capitalei se poate face teologie? Ne vine să credem, că da! Și câtă vreme nu cerem decât aplicarea legii, *nu a regulamentelor sucite*, pretindem să înceteze șicanele regionaliste ale unor domni, cari nu-și înțeleg înalta chemare.

*

Dl Gh. Bogdan-Duică, în legătură cu serbarea de 10 ani dela preluarea universității din Cluj, scoate la iveală un interesant moment din viața marelui nostru mitropolit A. Șaguna. In ziarul „Națiunea" din Cluj, dovedește, că providențialul mitropolit pe atunci numai episcop a condus o deputație la șovinistul ministru austriac romano-catolic Thun, în numele căreia cerea foarte categoric, ca la Cluj să se înființeze pe seama Românilor o facultate filosoficoiuridică, care este «*o trebuință adevărată*» și pe care nenumărate împrejurări o justifică, «*ba chiar o pretind*».

Cât datorăm noi marelui mitropolit Andrei!

*

MĂRUNTE

— Președintele comitetului bisericilor din America, a fost numit oficial „radiopastor laic." Onorariul anual este de 200 000 dolari. Predicile „radiopastorului" sunt transmise în fiecare Duminecă, după ora 12 din zi, de către 40 stațiuni puternice. Numărul ascultătorilor se urcă la 30 milioane. Toate stațiunile radiofice americane au cedat patru ore în fiecare Duminecă [2—6 p. m.] pentru propaganda religioasă. Responsabilitatea pentru cuprinsul și forma acestei propagande o are comitetul asociației bisericilor.

— Lordul Kronmor, bogat rentier, a fost hirotonit și numit preot la cea mai săracă biserică din Londra.

— In Turcia postbelică au fost realizate mai multe reforme de o importanță capitală. Europenizarea și incadrarea masselor turcești în valul vieții mondiale va fi înlesnită prin aceste reforme simțitor. La ordinea zilei e acum o altă reformă mare, aceea a cultului mohamedan. Guvernul

din Angora a cerut avizul specialiştilor. Iată b. o. ce reforme recomandă răspunsul profesorilor dela facultatea teologică otomană: 1. Inzestrarea moşeelor cu scaune şi bănci. 2. Desfiinţarea obiceiului de-a lepăda încălţămintea la întrarea în moşee. 3. Introducerea limbei turceşti în serviciul divin, în locul celei arabe şi 4. Introducerea muzicei în cult.

Ultimele două sunt cele mai importante.

*

Capela «Celui necunoscut». In unul din cele mai mari hoteluri ale oraşului New-York „Hotel Biltmore" se află nu de mult o capelă dedicată „Celui Necunoscut". Aici s'a renunţat la orice deosebire confesională, se rostesc însă cuvintele Mântuitorului nostru Isus Hristos: „Veniţi la mine toţi cei obosiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi".

*

«Societatea ateiştilor» în Rusia are muncă foarte grea. Cu toate împotrivirile lor, credincioşii ortodocşi au sărbătorit Crăciunul. „Izvestia" n'a putut să apară a doua zi de Crăciun. Conducătorul ateiştilor s'a văzut nevoit să declare, că societatea lor nu exchide pe muncitorii credincioşi „căci organizaţia lor vrea să îmbrăţişeze pe toţi muncitorii". Organizaţiile religioase ale tinerimei fac o concurenţă simţitoare comuniştilor atei.

*

Cititorii noştri sunt rugaţi să ne comunice în caz că pot, care preot ortodox din Ardeal are fiu la studii în Zürich [Elveţia]. Avem neapărată nevoe de adresa lui şi n'o cunoaştem.

*

Redacţionale. Stimaţii noştri colaboratori sunt rugaţi să nu ne ia în nume de rău, dacă manuscrisele lor nu văd îndată după trimitere lumina tiparului. Ordinea în care publicăm articolele este aceea pe care ne-o impune criteriul actualităţii. Fireşte noi am fi cei dintâi cari ne am bucura să putem spori „ad libitum" paginile singuraticelor numere ale „Revistei Teologice", pentru a publica repede toate manuscrisele bune ce ne sosesc. Greutăţile financiare cu cari luptăm însă ne impun şi ele anumite rezerve. Administraţia îşi ştie socotelile ei. In ceeace priveşte numărul paginilor Revistei, ea face şi pe secretarul de redacţie. Şi, poate, are dreptul să-l facă.